

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาความเป็นคนดีของนักเรียนโดยใช้รูปแบบ KIDS – DE MODEL โรงเรียน
รัศมีวิทยา ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเป็นคนดี
 - 1.1 ความหมายของคนดี
 - 1.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นคนดี
 - 1.3 แนวทางการพัฒนาความเป็นคนดีในสถานศึกษา
2. พฤติกรรมความเป็นคนดีของนักเรียน โรงเรียนรัศมีวิทยา
 - 2.1 คุณธรรมและจริยธรรม
 - 2.2 ระเบียบวินัย
 - 2.3 จิตสำนึกดี
 - 2.4 รักการเรียนรู้
 - 2.5 ความรักผูกพัน เอื้ออาทร ห่วงใยกับบุคคลในครอบครัว
 - 2.6 ความเป็นไทยและวัฒนธรรมไทย
 - 2.7 สุขภาพกายและสุขภาพจิตดี
 - 2.8 วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย
 - 2.9 ไม่มั่วสุมกับอบายมุข
3. แนวคิดเกี่ยวกับการใช้รูปแบบ (Model) เพื่อการบริหาร
 - 3.1 ความหมายของรูปแบบ (Model)
 - 3.2 ประเภทของรูปแบบ (Model)
 - 3.3 การสร้างและพัฒนารูปแบบ (Model)
 - 3.4 ขั้นตอนการพัฒนารูปแบบ (Model)
4. เครื่องมือ
 - 4.1 ความหมายของเครื่องมือ
 - 4.2 การสร้างเครื่องมือ
 - 4.3 องค์ประกอบของเครื่องมือ
 - 4.4 ทฤษฎีเครื่องมือกับชุมชน
 - 4.5 ประโยชน์ของเครื่องมือ

- 4.6 ข้อเสนอแนะการสร้างเครือข่ายที่ยั่งยืน
- 5. ความพึงพอใจ
 - 5.1 ความหมายของความพึงพอใจ
 - 5.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ
 - 5.3 การวัดความพึงพอใจ
- 6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเป็นคนดี

1.1 ความหมายของคนดี

บุญมี แทนแก้ว (2550 : 107) ได้ศึกษาเกี่ยวกับคนดี และสรุปไว้ว่า คนดี หมายถึง คนที่มีความนิยมไม่เจือปนด้วยความโลภ ความโกรธ และความหลงผิด หรือสิ่งที่กระทำลงไปแล้ว ตนเองไม่เดือดร้อนและเป็นประโยชน์

วารางคณา หุ่นสุวรรณ (2552 : 8) ได้ศึกษาเกี่ยวกับคนดี สรุปไว้ว่า คนดี หมายถึง การแสดงออกถึงคุณลักษณะของพลเมืองดี เช่น การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน มีความรับผิดชอบ และเสียสละ

รจรินทร์ ผลนา (2558 : 13) ได้ศึกษาเกี่ยวกับคนดี สรุปไว้ว่า คนดี หมายถึง คนที่มีคุณธรรมจริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคม โดยแสดงออกทางพฤติกรรมที่เหมาะสมทั้งทางกาย วาจา ใจ

นักปรัชญาชายขอบ (2560 : 1) ได้สรุปไว้ว่า คนดีของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ อธิบายว่า “คนดี” ต้องมีคุณลักษณะ 9 ประการดังนี้

1. จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต เสียสละและจงรักภักดี
3. คนที่เป็นผู้บังคับบัญชา ต้องทำตัวให้เป็นอย่างกับผู้ที่บังคับบัญชา คนเป็นนายคนต้องมีความเมตตา เป็นธรรม เป็นนายคนต้องมีแต่ให้ และรับได้อย่างเดียว คือ รับความทุกข์ ความลำบากยากเข็ญของคนอื่น มาแก้ไข
4. หาทางจัดความยากจน
5. ยึดถือ และปฏิบัติตามพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

6. ต้องทำงานให้คุ้มค่า คุ้มเวลาและคุ้มความเป็นคน ซึ่งตนใช้วิธีทำงานที่ยึดถือมา คือ สะดวก เรียบง่ายและประหยัด หากคนที่นำไปใช้เชื่อว่าจะได้ประโยชน์

7. ดำรงวัฒนธรรมไทย เช่น วัฒนธรรมการละเล่นท้องถิ่นของภาคใต้ กลาง อีสานเหนือ การพูดภาษาถิ่น โดยตนขอพูดตรงๆ ว่าไม่ควรจะเห่อฝรั่ง ไม่ควรลอกเลียนฝรั่ง จนไม่เหลือความเป็นไทย

8. พวกเราที่เป็นผู้ใหญ่ ต้องถือว่าเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบที่ต้องดูแลเยาวชนเยาวชนให้เติบโตมาเป็นคนดีของชาติบ้านเมืองให้ได้

9. ต้องมีจริยธรรมและคุณธรรม

สรุปได้ว่า คนดี หมายถึง พฤติกรรมการปฏิบัติตนที่มีคุณธรรมและจริยธรรม มีระเบียบวินัย มีจิตสำนึกดี รักการเรียนรู้ มีความรักผูกพัน เอื้ออาทร ห่วงใยกับบุคคลในครอบครัว ความเป็นไทยและวัฒนธรรมไทย มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี มีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยและไม่มั่วสุมกับอบายมุข

1.2 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นคนดี

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2556 : 58-59) กล่าวว่า แนวคิดของการรับรู้ความสามารถของตนเอง เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ ที่เกิดขึ้น โดยการที่บุคคลมีความคิดและความเชื่อที่ตนเองมีความสามารถ จะทำให้บุคคล มีความอดทนไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคและสามารถทำงานนั้นได้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี แต่ในทางกลับกันถ้าบุคคลไม่มีความคิดและความเชื่อที่ตนเองมีความสามารถ ไม่มีศักยภาพในการทำงานนั้นได้ บุคคลจะย่อท้อต่ออุปสรรคที่เกิดขึ้น พยายามหลีกเลี่ยงและไม่ทำงานนั้นอีก

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2556 : 34) กล่าวว่า แนวคิดของการเสริมแรง เป็นการเสริมแรงที่ทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมตามที่ตนเองต้องการอย่างเหมาะสม ซึ่งการเสริมแรงทางบวกนั้น มีการยกย่อง ชมเชย รวมถึงการให้รางวัล เพื่อให้บุคคลมีการแสดงออกทางพฤติกรรมที่เหมาะสมเพิ่มขึ้น แต่ในขณะที่การเสริมทางลบ โดยการทำโทษนั้น ทำให้บุคคลมีการแสดงออกทางพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมลดน้อยลง

วิทยากร เชียงกูล (2552 : 101-104) กล่าวว่า แนวคิดทางสังคมวิทยา เป็นการที่บุคคลเป็นสัตว์สังคม ทำให้บุคคลต้องมีกลุ่มเพื่อน มีการดำเนินชีวิตโดยการปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มเพื่อน เมื่อบุคคลได้รับการชักชวนให้ดำเนินชีวิตด้วย การทำสิ่งต่าง ๆ ร่วมกัน บุคคลจะมีการรับรู้ความคิดและความคาดหวังจากกลุ่มเพื่อน ทำให้บุคคลมีความพยายามจะปฏิบัติตนตามที่กลุ่มเพื่อนต้องการ เพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีให้ได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน รวมถึงการสร้างเป็นส่วนหนึ่งในกลุ่มเพื่อน แต่ในทางกลับกันถ้าบุคคลไม่พยายามปฏิบัติตามที่กลุ่มเพื่อนต้องการ อาจทำให้บุคคลมี

ความแตกแยกในกลุ่มเพื่อน อาจถูกข่มเหงรังแกกันในกลุ่มเพื่อน ทำให้บุคคลมีพฤติกรรมเสี่ยงไปในทางลบได้

ลักษณะ สิริวัฒน์ (2556 : 100-101) กล่าวว่า แนวคิดการควบคุมตนเอง เป็นการรู้จักควบคุมจิตใจตนเองให้อยู่ในแนวทางที่ตนต้องการ มีการบังคับใจตนเองให้เป็นไปทางที่เราตั้งจุดหมายปลายทางเอาไว้หรือในทางที่ชอบที่ควร กล่าวคือ ถ้าบุคคลมีความตั้งใจจริง บุคคลนั้นย่อมสามารถเอาชนะใจของตนเองได้อย่างแน่นอน

แซนทร็อก (Santrock.113 : 2005) กล่าวว่า นักเรียน นักศึกษา ที่มีความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง และกลุ่มเพื่อนในสถานศึกษามีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของวัยรุ่นมากกว่ากลุ่มที่ไม่มี ความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง และกลุ่มเพื่อน

แคพแลน (Kaplan.1959 : 188) กล่าวว่า พ่อแม่ปกครองลูกแบบให้ความรักยอมรับฟังความคิดเห็นของลูก ซึ่งต่างกับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยทำให้เด็กปรับตัวได้ดี มีความรับผิดชอบต่อสังคมสูง

ดันตัน (Dunton.1989 : 3306-A) สรุปแนวคิดที่เป็นข้อค้นพบจากการวิจัยว่า การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ กับการพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็ก พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรัก และความอบอุ่น มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับของเด็ก ในขณะที่การปกครองแบบเข้มงวดของพ่อแม่ มีความสัมพันธ์กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับต่ำของเด็ก นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กที่มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับสูงจะมีภูมิปัญญา และความสามารถสูงด้วย

รัตนการ วงศ์ศรี (2550) สรุปว่า การปลูกฝัง และหล่อหลอมเพื่อให้นักเรียน หรือนักศึกษามีคุณธรรมจริยธรรมครบถ้วน และเหมาะสมตามความมุ่งหมายของการศึกษาในแผนการศึกษาแห่งชาติ ต้องดำเนินการให้ครบถ้วนทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน แหล่งที่จะหล่อหลอมจริยธรรมแก่นักเรียน นักศึกษาโดยรวมในเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม และสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา การบริหารจัดการ และการให้บริการในสถานศึกษา มีสื่อและเครื่องมือที่ช่วยในการสืบค้นข้อมูลที่หลากหลาย เช่น วิกิทัศน์ ภาพยนตร์ ภาพนิ่ง

ณัฐกร อินทุยศ (2556 : 247-248) กล่าวว่าทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม เป็นทฤษฎีการเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบ ที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมและมีอิทธิพลต่อตนเอง บุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านใดด้านหนึ่ง หรือบุคคลที่มีชื่อเสียง ย่อมทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้และมีประสบการณ์ในเรื่องนั้นเพิ่มมากขึ้น ทำให้บุคคลมีการเลียนแบบโดยการแสดงพฤติกรรมของบุคคลนั้นออกมา

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์

เพียเจต์ (Jean Piaget, 1962; อ้างถึงในดุจเดือน พันธมนาวิน, 2551) กล่าวว่า เพียเจต์เป็นผู้ริเริ่มความคิดที่ว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ย่อมขึ้นอยู่กับความฉลาดที่จะทำให้รับรู้กฎเกณฑ์และลักษณะต่างๆ ทางสังคม พัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจึงขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลนั้นๆ เขาเชื่อว่าจริยธรรมเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน (Complex Process) ระหว่างความรู้ ความรู้สึก และการสร้างในการศึกษาค้นคว้าเขาพบว่าเด็กจะพัฒนาการทางสติปัญญาได้ถึงขั้นสูงสุดเมื่ออายุประมาณ 8 – 10 ปี ดังนั้นพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กจะบรรลุถึงขั้นสูงสุดเมื่ออายุประมาณ 8 – 10 ปี เช่นกัน เพียเจต์ได้แบ่งขั้นการพัฒนาจริยธรรมของมนุษย์เป็น 3 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 ขั้นก่อนจริยธรรม เริ่มตั้งแต่เด็กแรกเกิดจนถึง 2 ขวบ ในขั้นนี้เด็กยังไม่มีความสามารถในการรับรู้สิ่งแวดล้อมอย่างละเอียด มีแต่ความต้องการทางกาย ซึ่งต้องการที่จะได้รับบำบัดโดยไม่คำนึงถึงกาลเทศะ เมื่อเด็กมีความสามารถในการพูดก็จะเริ่มเรียนรู้สภาพแวดล้อมและบทบาทของตนเองต่อบุคคลอื่น

ขั้นที่ 2 ขั้นปฏิบัติตามคำสั่ง เริ่มตั้งแต่อายุ 2 ถึง 8 ปี เด็กจะมีพัฒนาการในขั้นปฏิบัติตามคำสั่ง มีความเกรงกลัวผู้ใหญ่ และเห็นว่าคำสั่งของผู้ใหญ่คือสิ่งที่ตนต้องการทำตาม

ขั้นที่ 3 ขั้นยึดหลักแห่งตน เกิดจากการพัฒนาทางสติปัญญาและประสบการณ์ในการมีในกลุ่มเพื่อนเด็กด้วยกัน ความเกรงกลัวอำนาจภายนอกกลายเป็นหลักภายในจิตใจของเด็กเกี่ยวกับความยุติธรรม เมื่อเด็กพบว่ากฎเกณฑ์ทางศีลธรรมที่บ้าน ทางโรงเรียน และทางสังคมแตกต่างกัน เด็กจะตัดสินใจเลือกเกณฑ์เองโดยปรับเกณฑ์ทั้งหลายเข้าด้วยกัน

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1969) อ้างในวิระพล ถิ่นแสนดี, 2550 : 28-30) โคลเบอร์กได้ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมโดยศึกษาตามแนวทฤษฎีของเพียเจต์แล้วพบว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ส่วนมากไม่ได้บรรลุถึงขั้นสูงสุดเมื่ออายุ 10 ปี แต่จะมีพัฒนาการอีกหลายขั้นตอนจากอายุ 11 ปี ถึง 25 ปี โคลเบอร์กเชื่อว่าการบรรลุนิติภาวะเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้นจะแสดงออกทางการให้เหตุผลทางจริยธรรม ซึ่งไม่ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ของสังคมใดสังคมหนึ่ง เป็นเหตุผลที่ลึกซึ้งบริสุทธิ์ มีลักษณะเป็นสากล กว้างขวาง มีหลักการไม่ขัดแย้ง ไม่เข้าข้างตนเอง และเป็นอุดมคติ โคลเบอร์ก ได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมเป็น 3 ระดับ

1. ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (Preconventional Level) เป็นระดับที่บุคคลดำเนินตามบทบาทถูกต้องและไม่ถูกต้อง บุคคลจะสนองตอบกฎเกณฑ์โดยกระทำตามที่มิอำนาจเหนือตน

และพิจารณาสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการถูกลงโทษหรือการได้รับรางวัล พัฒนาการระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ชั้น คือ

ชั้นที่ 1 ชั้นหลบหลีกการลงโทษ (The Punishment and Obedience Orientation) ช่วงอายุ 2-7 ปี ในชั้นนี้จะใช้หลักการหลีกเลี่ยงมิให้ได้รับโทษในการกระทำ เด็กจะทำดีตามกฎเกณฑ์ของผู้มีอำนาจเหนือตน และอยู่ใต้อำนาจของผู้ใหญ่เพราะกลัวการถูกลงโทษ ถ้าถูกลงโทษในสิ่งที่กระทำเด็กจะไม่กระทำอีก แต่ถ้าไม่ได้รับการลงโทษในสิ่งที่กระทำเขาจะกระทำอีก

ชั้นที่ 2 ชั้นแสวงหารางวัล (The Instrumental Relativist Orientation) ช่วง 7-10 ปี ในชั้นนี้เด็กไม่ได้คิดว่ากฎระเบียบเป็นสิ่งที่แน่นอนตายตัว ถือความพอใจของตนเองเป็นหลักในการตัดสินใจการกระทำตามใจตนเอง จะเห็นความสำคัญของการได้รางวัลหรือคำชมเชยซึ่งเป็นแรงจูงใจในการทำความดี

2. ระดับกฎเกณฑ์ (Conventional Level) เป็นระดับที่เด็กจะเห็นความสำคัญของหน้าที่ความรับผิดชอบของกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ เช่น ครอบครัว กลุ่มชนหรือชาติ เด็กจะสนับสนุนการกระทำและอ้างเหตุผลสนับสนุนตามสังคม รู้จักรักษากฎเกณฑ์ จะไม่ทำความผิดเพราะต้องการให้ผู้อื่นยอมรับ พัฒนาการระดับนี้แบ่งเป็น 2 ชั้น

คือชั้นที่ 1 ชั้นทำตามสิ่งที่คนอื่นเห็นว่าดี (The Interpersonal Concordance Orientation) ช่วงอายุ 10 - 13 ปี ในชั้นนี้เด็กเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นซึ่งเข้าใจว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่คนดีควรกระทำ เด็กจะกระทำในสิ่งที่ตนเองคิดว่าคนอื่นจะเห็นด้วยและพอใจเพื่อให้เป็นที่ชื่นชมของเพื่อนฝูง เพราะต้องการยอมรับจากผู้อื่น

ชั้นที่ 2 ชั้นการกระทำตามหน้าที่และระเบียบทางสังคม (The law and order Orientation) ช่วงอายุ 13 - 16 ปี ชั้นนี้ความคิดขยายกว้างขึ้นครอบคลุมถึงระเบียบสังคมทั่วไป บุคคลจะเข้าใจในกฎเกณฑ์ บรรทัดฐานของสังคม ตลอดจนบทบาทและหน้าที่ที่พึงปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อกลุ่มสังคมของตน

3. ระดับเหนือกฎเกณฑ์หรือระดับหลักการ (Postconventional Level) ระดับนี้บุคคลจะเข้าใจถึงค่านิยม คุณค่าทางจริยธรรม หลักเกณฑ์ที่นำไปใช้โดยพิจารณาถึงสภาพการณ์ที่แตกต่างกันออกไป พยายามเลียนแบบค่านิยมทางศีลธรรมจรรยาบรรณ ซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางเหมาะสมและเที่ยงธรรม ระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ชั้น

คือชั้นที่ 1 ชั้นการมีเหตุผลและการเคารพตนเอง หรือชั้นทำตามสัญญา (The Social Contract Legalistic Orientation) ช่วงอายุ 16 ปีขึ้นไป ในช่วงนี้จะเห็นความสำคัญของคนหมู่มากความถูกต้องเป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาถึงค่านิยมเฉพาะตัวบุคคล โดยคำนึงถึงสภาพการณ์และกฎเกณฑ์ที่มีเหตุผลซึ่งได้รับการยอมรับจากคนส่วนใหญ่ มีทัศนคติต่อกฎเกณฑ์ในลักษณะที่ยืดหยุ่น

ได้ ถ้ามีเหตุผลที่เหมาะสมกว่า เคารพมติที่มาจาก การลงความเห็นอย่างเป็นทางการไปโดย และมีข้อตกลงที่ยอมรับร่วมกัน บุคคลจะทำตามสัญญาที่ให้กับผู้อื่น คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพ และเห็นค่าแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ

ขั้นที่ 2 ขั้นทำตามหลักอุดมคติสากล (The Universal Ethical Principleorientation) เป็นขั้นในวัยผู้ใหญ่ บุคคลมีความคิดรวบยอดทางนามธรรมเกี่ยวกับการสากล ความถูกต้อง คือ ความสำนึกถึงคุณค่าของความถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่บุคคลนั้นได้พิจารณาโดยคำนึงถึงเหตุผลอย่างกว้างขวางตามหลักสากลของผู้ที่เจริญแล้ว คำนึงถึงประโยชน์ของมนุษยชน มีความเชื่อว่าทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน คุณธรรมในขั้นนี้จะเกิดขึ้นได้ในบุคคลที่มีความเจริญทางสติปัญญา ในขั้นสูงมีความรู้และประสบการณ์กว้างขวาง

โคลเบอร์ก เชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจะเป็นไปตามลำดับขั้นจากขั้นที่ 1 ไปจนถึงขั้นที่ 6 จะพัฒนาข้ามขั้น ไม่ได้ เพราะการให้เหตุผลในขั้นที่สูงขึ้นได้นั้นจะต้องการความสามารถจากขั้นที่ต่ำกว่า และต่อมาเมื่อได้รับประสบการณ์ทางสังคมใหม่ๆ หรือเข้าใจประสบการณ์เก่าได้ดีขึ้น จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและเหตุผล ทำให้การให้เหตุผลในขั้นสูงมีมากขึ้นเหตุผลขั้นที่ต่ำกว่าก็จะถูกใช้น้อยลงและละทิ้งไปในที่สุด พัฒนาการทางจริยธรรมของแต่ละคนไม่จำเป็นต้องไปถึงขั้นสูงสุด อาจจะหยุดชะงักอยู่ในขั้นหนึ่งก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถทางสติปัญญาและประสบการณ์ทางสังคมของบุคคลนั้นๆ

ทฤษฎีทางด้านจิตพิสัยของแครทวอลและมาเซีย

แครทวอล บลูม และมาเซีย (Krathwohl, Bloom, & Masia) (อ้างถึงในอนันต์ ผุดเกิด. 2559 : 22) ได้ลำดับการเกิดลักษณะนิสัยของบุคคล เป็น 5 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นรับรู้ (receiving)

เป็นการพัฒนาขั้นแรกสุด ขั้นนี้บุคคลจะมีความรู้สึกรับรู้ต่อสิ่งเร้าที่มากระทบต่อประสาทสัมผัสของเขา ซึ่งแบ่งเป็น 3 ขั้นย่อย คือ

1. ขั้นรู้ตัว ได้แก่ การสังเกต รับรู้ความแตกต่างของสิ่งเร้า
2. ขั้นตั้งใจรับ ได้แก่ การมีความตั้งใจฝักใฝ่ต่อสิ่งเร้าเฉพาะอย่างเริ่มสะสมความรู้หรือประสบการณ์ในสิ่งเร้าเฉพาะอย่างนั้นแล้วจึงยอมรับ
3. ขั้นการเลือกสรรสิ่งที่รับรู้ ได้แก่ การเลือกรับเฉพาะอย่าง เช่น สนใจอ่านเฉพาะบางเรื่อง สนใจตอบคำถามเฉพาะบางคำถาม

ขั้นที่ 2 ขั้นตอบสนอง (responding)

เป็นการพัฒนาการที่สูงขึ้นมาอีกขั้นหนึ่ง ในขั้นนี้บุคคลไม่เพียงรับรู้สิ่งเร้าเท่านั้น แต่จะมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้า 3 ลักษณะ คือ

1. ขึ้นเต็มใจตอบสนอง เป็นการยินยอมปฏิบัติตามหลักการหรือกฎเกณฑ์และยอมรับในสิ่งที่รับรู้มา

2. ขึ้นตั้งใจตอบสนอง เป็นขั้นที่บุคคลเริ่มอาสาที่จะเข้าร่วมปฏิบัติการกับผู้อื่น และอาจมีการพยายามหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติในสิ่งที่ขัดกับสิ่งที่รับรู้มา

3. ขึ้นพอใจตอบสนอง เป็นขั้นที่บุคคลจะเกิดความพึงพอใจ หรือไม่พอใจต่อพฤติกรรม หรือการแสดงออกของผู้อื่นที่สอดคล้องหรือขัดแย้งกับสิ่งที่รับรู้มา เป็นการเลือกตอบสนองต่อสิ่งเร้า

ขั้นที่ 3 ขึ้นเห็นคุณค่า (valuing)

เป็นขั้นที่บุคคลเริ่มเห็นคุณประโยชน์ของสิ่งที่รับรู้ และสิ่งที่ตอบสนองแล้ว เขาเริ่มยอมรับสิ่งที่เริ่มได้รับรู้มา สิ่งใดมีความหมายต่อเขาและสิ่งใดไม่มีค่า ไม่มี ความหมายต่อเขา เขาจะแสดงออกด้วยพฤติกรรมต่างๆ ตามขั้นตอนการพัฒนาย่อย คือ

1. การยอมรับค่านิยม ได้แก่ พยายามเพิ่มพูนประสบการณ์ในสิ่งเร้านั้นๆ พยายามปฏิบัติตามบ่อยครั้งเข้า

2. การแสดงความนิยมตามค่านิยม ได้แก่ การเข้าช่วยเหลือสนับสนุน ร่วมมือในกิจกรรมที่ส่งเสริมที่เห็นด้วย

3. การเข้าร่วมงาน ได้แก่ การเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มที่เขาเห็นคุณค่า และปฏิเสธ คัดค้าน โต้แย้ง หรือขัดขวางการปฏิบัติหรือพฤติกรรมที่เขาไม่เห็นคุณค่า

ขั้นที่ 4 ขึ้นจัดระบบ (organization)

เมื่อบุคคลพัฒนาคุณลักษณะมาถึงขั้นนี้ เขาจะพยายามปรับตัวเองให้เข้ากับคุณลักษณะหรือพฤติกรรมที่เขายอมรับ และจะพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมที่เขาเห็นคุณค่าหลายๆ อย่างพร้อมๆ กันพยายามจัดลำดับค่านิยมเหล่านี้กับสิ่งต่างๆ ที่เขายอมรับนั้น ขั้นนี้ประกอบด้วยขั้นย่อย 2 ขั้น คือ

1. ขึ้นสร้างความเข้าใจในค่านิยม เขาจะแสดงออกโดยการเข้าร่วม กลุ่มอภิปราย ร่วมสร้างแนวคิด เปรียบเทียบพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมนั้นๆ

2. ขึ้นสร้างระบบค่านิยม เขาจะพยายามชั่งน้ำหนักค่านิยมต่างๆ เขายอมรับจัดลำดับค่านิยมเหล่านั้น สร้างแผน สร้างกฎเกณฑ์ให้เขาสอดคล้องกับที่เขายอมรับ และระบบที่เขาสร้างขึ้น แล้วนำไปใช้กับตัวเองหรือพยายามชักชวนให้ผู้อื่นยอมรับระบบนั้น

ขั้นที่ 5 ขึ้นเกิดกิจนิสัย (characterization)

เป็นพัฒนาการที่ต่อจากขั้นจัดระบบซึ่งเป็นการเริ่มต้นของการวางตัว หรือการยอมรับสิ่งที่บุคคลเห็นคุณค่ามาเป็นมาเป็นลักษณะเฉพาะตัวดังกล่าวคือ เมื่อการจัดระบบสำหรับ

ตัวเองเข้ารูปเข้ารอยแล้ว บุคคลก็จะยึดถือระบบที่จัดนั้นเป็นของตนเอง แล้วปฏิบัติหรือยึดถือต่อไป จนเกิดเป็นการแสดงออกโดยอัตโนมัติ หมายความว่า เมื่อใดก็ตามที่เขาอยู่ในสถานการณ์ที่ต้องตอบสนองสิ่งเร้า เขาก็จะตอบสนองในรูปแบบที่คงเส้นคงวาจนจัดได้ว่าเป็นลักษณะประจำตัวของเขาในที่สุด ชั้นเกิดกิจนิสัยสามารถแบ่งเป็นชั้นย่อย 2 ชั้น คือ

1. ชั้นสร้างข้อสรุป ได้แก่ การพยายามปรับปรุงระบบจนอยู่ในขั้นสมบูรณ์ในตัวตามแนวหรือระบบที่ตนเองต้องการ

2. ชั้นกิจนิสัย ได้แก่ การแสดงออกอย่างสม่ำเสมอจนได้รับการยอมรับจากหมู่คณะว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของเขาซึ่งเป็นเครื่องแสดงถึงการเกิดคุณลักษณะเฉพาะนั้นๆ ของบุคคลแล้ว

ทฤษฎีดั้งไม้อัจฉริยะสำหรับคนไทย

ทฤษฎีดั้งไม้อัจฉริยะ เป็นทฤษฎีที่เสนอจิตลักษณะ 8 ประการ ที่อาจเป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนดี คนเก่งและมีสุขของคนไทย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2538 อ้างถึงใน ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, 2551 : 19-20) ซึ่งแบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ราก ลำต้น และส่วนที่เป็นดอกและผลของต้นไม้อัจฉริยะ

ส่วนแรก คือ ราก แทนจิตลักษณะพื้นฐานสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1. สุขภาพจิต หมายถึง ความวิตกกังวล ตื่นเต้น ไม่สบายใจของบุคคลอย่างเหมาะสมกับเหตุการณ์

2. ความเฉลียวฉลาดหรือสติปัญญา หมายถึง การรู้การคิดในขั้นรูปธรรมหลายด้าน และการคิดในขั้นนามธรรม ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางการรู้การคิดของ Piaget

3. ประสบการณ์ทางสังคม หมายถึง การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเราความเอื้ออาทรเห็นอก เห็นใจ และสามารถคาดหรือทำนายความรู้สึกของคนอื่น

ส่วนที่สองคือ ลำต้น เป็นผลจากจิตลักษณะพื้นฐานที่ราก ประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ประการ ได้แก่

1. ทัศนคติ ค่านิยม และคุณธรรมทัศนคติ หมายถึง การเห็นประโยชน์ – โทษของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่คนส่วนใหญ่เห็นว่าสำคัญ คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่คนส่วนใหญ่เห็นว่าดีงามส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวข้องกับหลักทางศาสนา เช่น ความกตัญญู ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความพอใจ ไม่พอใจต่อสิ่งนั้น และพร้อมที่จะมีพฤติกรรมต่อสิ่งนั้น

2. เหตุผลเชิงจริยธรรมเหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง เจตนาของการกระทำที่ทำเพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัวหรือพวกพ้อง ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีทางเหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบอร์ก

3. ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน หมายถึง ความสามารถในการคาดการณ์ไกลว่าสิ่งที่กระทำลงไปในปัจจุบันจะส่งผลอย่างไร ในปริมาณเท่าใด ต่อใคร ตลอดจนสามารถในการอดใจรอได้ สามารถอดเปรี้ยวไว้กินหวานได้

4. ความเชื่ออำนาจในตนความเชื่ออำนาจในตน หมายถึง ความเชื่อว่าผลที่ได้รับอยู่เกิดจากการกระทำของตนเอง มิใช่เกิดจากโชคเคราะห์ ความบังเอิญ หรือการควบคุมของคนอื่น เป็นความรู้สึกในการท านายได้ ควบคุมได้ของบุคคล

5. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความมานะพยายามฝ่าฟันอุปสรรคในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยไม่ย่อท้อ

ส่วนที่สาม คือ ส่วนของดอกและผล เป็นส่วนของพฤติกรรมของคนดีและคนเก่งซึ่งแสดงพฤติกรรมทำความดี ละเว้นความชั่ว ซึ่งเป็นพฤติกรรมของคนดี และพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถแบ่งเป็น 2 ส่วนด้วยกัน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2538 อ้างถึงในศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, 2551 : 20 - 21) คือ

1. พฤติกรรมของคนดี ประกอบไปด้วย 2 พฤติกรรมหลัก ได้แก่

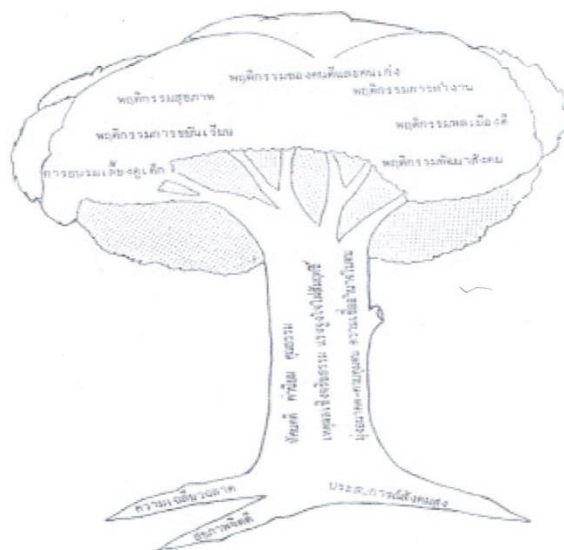
1.1 พฤติกรรมไม่เบียดเบียนตนเอง เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่ไม่ทำร้ายหรือทำลายตนเอง เช่น การดูแลสุขภาพของตนเอง การบริโภคสิ่งที่มีประโยชน์ ไม่ดื่มเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ไม่ติดยาเสพติด ไม่เล่นการพนัน เป็นต้น

1.2 พฤติกรรมไม่เบียดเบียนผู้อื่น เป็นพฤติกรรมที่ไม่ทำร้าย ทำลายหรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เช่น พฤติกรรมสุภาพบุรุษ ไม่ก้าวร้าว ขับขี่รถอย่างมีมารยาท ซื่อสัตย์ เป็นต้น

2. พฤติกรรมของคนดีและเก่ง ประกอบไปด้วย 2 พฤติกรรมหลัก ได้แก่

2.1 พฤติกรรมรับผิดชอบ เช่น พฤติกรรมการเรียนการทำงาน พฤติกรรมการปกครองของหัวหน้า และเคารพกฎหมาย เป็นต้น

2.2 พฤติกรรมพัฒนา เป็นการพัฒนาของผู้อื่นและสังคม เช่น ใฝ่รู้ ใฝ่การอ่าน เป็นกัลยาณมิตร การอาสา ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ของสังคม เป็นต้น ดังแผนภาพ 1



แผนภาพ 1 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมระบุจุดลักษณะ 8 ประการที่เป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนไทย

จากแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวกับความเป็นคนดีข้างต้น สรุปได้ว่า การพัฒนาความเป็นคนดี หรือการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงาม เป็นเรื่องของจิตใต้สำนึกซึ่งเด็กจะได้เรียนรู้มาตั้งแต่อายุ 2-3 ขวบ การพัฒนาการทางจริยธรรมและคุณลักษณะความเป็นคนดี เป็นผลมาจากการที่ตัวเด็กได้ร่วมคบหาสมาคมกับผู้อื่นมากกว่าที่จะเป็นผลโดยตรงจากการพัฒนาทางร่างกายและประสาท หรือเป็นผลมาจากการอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ ครู และผู้ใหญ่ การฝึกหัดอบรมระเบียบวินัย และคุณลักษณะต่างๆ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมของเด็กที่เขาได้รับ เด็กจะรับเอาความเชื่อค่านิยมต่างๆ เหล่านี้ได้ก็ต่อเมื่อเขาได้เกี่ยวข้องกับสิ่งนั้นๆ เด็กจะต้องฝึกหัดคิดพิจารณาไตร่ตรองสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สิทธิหน้าที่และการแลกเปลี่ยนกันและกัน

1.3 แนวทางการพัฒนาความเป็นคนดีในสถานศึกษา

วีระพงษ์ ถิ่นแสนดี (2550 : 21) กล่าวโดยสรุปว่า การพัฒนา ความเป็นคนดี หรือพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนนั้น โรงเรียนสามารถกระทำได้ ดังนี้

1. เร่งพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยการพัฒนาหลักสูตร ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม
2. เร่งรัดการฝึกอบรมและส่งเสริมความรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรมของบุคลากร
3. ส่งเสริมให้มีการร่วมมือกันระหว่าง โรงเรียน สถาบันครอบครัวและหน่วยงานอื่นๆ

ในการเผยแพร่งานพัฒนาคุณธรรม

4. ส่งเสริมให้ครอบครัวได้มีบทบาทในการเลี้ยงดูเพื่อสร้างรากฐานที่ดีงาม

5. ส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนา รวมทั้งพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาจิตใจ
6. จัดกิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติข้าราชการครู และบุคลากรที่อุทิศเวลาตั้งใจปฏิบัติงาน
7. ส่งเสริมให้สื่อมวลชนทุกประเภทมีส่วนร่วมในการเผยแพร่และพัฒนาคุณธรรม
8. จัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็ก จัดให้เด็กได้ปฏิบัติตามคุณธรรมอย่างสม่ำเสมอ
9. จัดให้มีการวัดและประเมินผลการพัฒนาความเป็นคนดี หรือพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทุกระยะ

10. นำผลมาปรับปรุงให้นักเรียนมีคุณธรรมที่สมบูรณ์

กัญจน์กัษฐ ปิยะกาญจน์ (2553: 111-113) ได้กล่าวถึง วิธีการพัฒนาความเป็นคนดีและส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ไว้ดังนี้

1. การให้ความรู้ขั้นสูงสุด วิธีการฝึกฝนเด็กโดยการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม ขั้นต่ำให้สามารถใช้หลักเหตุผลเชิงคุณธรรมขั้นที่สูงขึ้นไปนั้น เริ่มจากการศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กเล็กตามทฤษฎีของเพียเจท์ นักจิตวิทยาได้ใช้วิธีการให้เหตุผลที่เหนือกว่าที่เด็กใช้ ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้ความรู้ขั้นสูงเกินกว่าขั้นที่ตนมีอยู่ เมื่อเด็กได้รับ เหตุผลใหม่เด็กจะนำไปใช้เปรียบเทียบกับหลักเหตุผลเดิมของตน ความไม่สมดุลนี้ จะเป็นเครื่องกระตุ้นให้เด็กมีการปรับปรุง โครงสร้างทางความคิดของตน ให้เกิดความสมดุลขั้นใหม่ ซึ่งจะช่วยให้เด็กเข้าใจและยอมรับเหตุผลในขั้นที่สูงกว่าขั้นของตนได้

2. การอบรมทางศาสนา ประเพณีของผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ ได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้าน โดยเฉพาะเพศชายมีโอกาสเข้ารับการอบรมทางพุทธศาสนา โดยการบวชเป็นสามเณรและภิกษุในช่วงเวลาที่แตกต่างกันตามสะดวก แต่ที่ปฏิบัติกันมาก คือ ใช้เวลาประมาณ 3 เดือน ในระยะเข้าพรรษา คือ ระหว่างเดือนกรกฎาคม ถึงเดือนตุลาคมของทุกปี การได้บวชเรียนนี้ในวัฒนธรรมไทยถือว่าเป็นการเตรียมบุคคลให้พร้อมที่จะเป็นผู้ใหญ่ สามารถรับผิดชอบในหน้าที่การงานครอบครัวและประเทศชาติ ผู้ที่ผ่านการบวชเรียนมาแล้วสังคมถือว่าเป็นผู้ที่มีความเปลี่ยนแปลงทางจิตลักษณะและพฤติกรรมไปในทางที่ลดความเห็นแก่ตัวและเพิ่มความเห็นแก่พวกพ้อง เห็นแก่ส่วนรวม เห็นแก่มนุษยชาติ นอกจากนั้นผู้ที่ผ่านการบวชเรียนแล้ว ยังเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ในรสพระธรรมมากกว่าผู้ที่ไม่มีโอกาสใกล้ชิดกับศาสนาอีกด้วย

3. การให้แสดงบทบาท วิธีการนี้เกิดจากความเข้าใจว่า การที่คนเราจะเข้าใจผู้อื่น ได้ดีนั้นต้องให้เขาได้มีโอกาสสวมบทบาทอื่นๆ นอกเหนือจากที่ตนมีอยู่ ซึ่ง คอลลินส์ กล่าวไว้วิธีเดียวที่จะทำให้คนได้คิดหรือรู้สึกแตกต่างไปจากที่เขาเป็นอยู่ได้คือ ให้เขาแสดงออกในบทบาทที่แตกต่างไปจากเดิม และบทบาทนั้นควรเกี่ยวข้องกับจริยธรรม โคลเบอร์ก์ ได้กล่าวว่า การสวมบทบาทนั้น ได้แก่

การรับเอาทัศนคติของคนอื่น การรับรู้ในความคิดและความรู้สึกของคนอื่น การนำตนเองไปอยู่ในฐานะของคนอื่นด้วยกระบวนการดังกล่าวจะทำให้มีความคิดกว้างขวาง และเกิดความคิดความเข้าใจแตกต่างไปจากเดิม ไม่มียึดอยู่แต่กับตนเอง

4. การใช้อิทธิพลของกลุ่มให้เกิดความคล้อยตาม การแสดงเหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นการยกระดับจิตใจของเด็กนั้น อาจทำได้โดยการใช้อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนซึ่งแสดงออกทางจริยธรรมในระดับเดียวกัน เด็กจะยึดถือเพื่อนเป็นแบบอย่าง และคล้อยตามลักษณะของเพื่อนไปโดยง่าย เพื่อนนับว่าเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อเด็กมาก

5. การให้เลียนแบบจากตัวแบบ การใช้ตัวแบบแสดงพฤติกรรมต่างๆ ให้ผู้ถูกทดลองเห็นจะเป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้ผู้ถูกทดลองทำพฤติกรรมนั้นๆ ตามตัวแบบได้ การจัดตัวแบบนี้ก็เป็น การให้ความรู้แก่ผู้ทดลองวิธีหนึ่ง นอกเหนือจากการเขียนให้อ่านแบบวิธีแรกที่กำลังกล่าวมาแล้วหรือการ ให้แสดงบทบาทเพื่อรับคำแนะนำจากเพื่อน หรือให้เพื่อนแสดงความคิดเห็นที่เหมือนกันเป็นเอกฉันท์ อันจะทำให้ผู้ถูกทดลองคล้อยตามเพื่อน ได้มาก การจัดตัวแบบให้เกิดการเลียนแบบเป็นวิธีที่มี การศึกษาค้นคว้า มากพอประมาณ เพราะเป็นวิธีที่นักจิตวิทยาเชื่อว่าการเรียนรู้จากสังคมได้มากที่สุด และเป็นวิธีการเดียวที่เด็กอาจทำตามโดยไม่รู้สึกรู้ว่ากำลังถูกชักจูง ลักษณะการเลียนแบบนี้เป็นลักษณะ หนึ่งที่เป็นไปตามทฤษฎีอิทธิพลทางสังคม เป็นวิธีหนึ่งที่มนุษย์ใช้เรียนรู้สิ่งต่างๆ ในชีวิตประจำวัน ลักษณะของการเลียนแบบ (Imitation) ก็คือการเทียบเคียง (Identification) ก็ดี ล้วนเป็นวิธีที่อาศัยตัวแบบ ลักษณะและความเหมาะสมของตัวแบบ เป็นสิ่งสำคัญมากของวิธีนี้เพราะตัวแบบจะต้องมีลักษณะ ดึงดูดและชักชวนให้ผู้อื่น สังเกตเห็น เกิดความเชื่อและคล้อยตามได้ ตัวแบบที่มีอิทธิพลให้เด็ก คล้อยตามได้มาก ได้แก่ พ่อ แม่ ผู้ใหญ่และเพื่อน ลักษณะอีกประการหนึ่งที่จะทำให้เกิดการเลียนแบบ ได้มาก คือ ความเหมาะสมของตัวแบบ การเชื่อในเรื่องความรู้ความสามารถในตัวแบบในเรื่องที่เขาจะ แสดงออก จะทำให้ผู้สังเกตคล้อยตามได้มาก ลักษณะภายในของผู้เลียนแบบก็เป็นตัวแปรสำคัญ ที่ก่อให้เกิดการเลียนแบบได้เช่นกัน

โยธิน จันทรสว่าง (2552 : 29) ได้กล่าวถึง วิธีการพัฒนาความเป็นคนดี และส่งเสริม คุณธรรม จริยธรรม ไว้ดังนี้

1. ปรับปรุงหลักสูตรการปลูกฝังอบรมจริยธรรมที่เหมาะสมกับวัยของเด็กและพัฒนา วิธีการสอนให้ถูกต้องตามหลักวิชาการพัฒนาและปรับปรุงวิธีการประเมินผลให้สามารถวัดพัฒนาการ ทางจริยธรรมได้อย่างแท้จริง

2. จัดสภาพแวดล้อมทางโรงเรียนให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็ก จัดให้เด็กได้ปฏิบัติตาม คุณธรรม จริยธรรมที่ปลูกฝังในกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันอย่างสม่ำเสมอและคงเส้นคงวา

3. หลักสูตรการฝึกหัดครู ควรเพิ่มวิชาทางจิตวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์อีก 5-10 หน่วยกิตนอกจากนี้ควรมีการสอนวิชาเอกด้าน “การปลูกฝังอบรมจริยธรรม”

4. ควรมีการสร้างนักวิชาการชั้นสูง ที่จะทำหน้าที่วิจัย สอนและพัฒนาเยาวชนไทย อย่างมีประสิทธิภาพให้มากขึ้น โดยการให้ทุนการศึกษาในชั้นปริญญาโท และปริญญาเอก ทางด้าน จิตวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

5. ให้สถานศึกษาเชิญชวนบุคลากรทางศาสนาช่วยปลูกฝังจริยธรรม

6. ควรปรับปรุงระบบการประเมินผลครู โดยไม่เน้นเป้าหมายเชิงปริมาณ และไม่เน้น การประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตัวเด็กในทันที แต่เน้นการประเมินคุณภาพและปริมาณการจัด กิจกรรมการพัฒนาที่จัดให้เด็กอย่างถูกหลักวิชา

7. การพัฒนาครูประจำการเกี่ยวกับหลักและวิธีการปลูกฝังอบรมจริยธรรม

8. ปรับปรุงสภาพแวดล้อมการทำงานของครู อาจารย์ ลดภาระงานด้านธุรการ เพื่อให้ ครู อาจารย์ ดูแลอบรมนักเรียนอย่างใกล้ชิด ให้สวัสดิการ ความช่วยเหลือและบริการต่างๆ ที่จะช่วย ส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีรวมทั้งมีการติดตามดูแลพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของครู อาจารย์ เพื่อแก้ไข ปรับปรุง

อัจฉรา สาครจันทร์ (2554 : 34) ได้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาความเป็นคนดี และ ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ไว้ดังนี้

1. จัดโรงเรียนและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้เอื้ออำนวยต่อการสอน จริยศึกษาใน โรงเรียนอย่างสืบเนื่องสม่ำเสมอ ไม่ให้มีสภาพเสื่อมโทรม ขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อยสกปรก รกรุงรัง ไม่ว่าจะเป็นส่วนใดสถานที่ใดในโรงเรียน

2. หัวหน้าสถานศึกษา ครู อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ทุกๆ คนในโรงเรียน ประพฤติ ปฏิบัติตนเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม ตามหน้าที่ของตนอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย

3. ดำเนินการอบรมสั่งสอนนักเรียนทั้งนอกและในห้องเรียนให้ประพฤติปฏิบัติตาม หลักจริยธรรมและหน้าที่ของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอสืบเนื่องไม่ขาดตอน

4. สังคมและสิ่งแวดล้อมภายนอกโรงเรียน มีอิทธิพลในด้านจริยธรรมต่อนักเรียนมาก จึงควรจัดแนวปฏิบัติในด้านจริยธรรมภายนอกโรงเรียน โดยให้สัมพันธ์กับสังคมสิ่งแวดล้อมโรงเรียน อย่างเหมาะสม

5. กำหนดระเบียบโรงเรียนในเรื่องต่างๆ ตามหลักจริยธรรม และดำเนินการให้ นักเรียนถือปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ โดยครูมีต้องไปพำสอน และคอยเฝ้าดูเพื่อเป็นการฝึกวินัยในตนเอง ของนักเรียนไปในตัวด้วย

6. การสอนคุณธรรมจริยธรรมในห้องเรียนจะต้องมีการเรียนทั้งทฤษฎีและปฏิบัติโดยให้ได้ปฏิบัติจริงและปฏิบัติจนเป็นนิสัยเป็นการสำคัญ

7. สอดแทรก จริยศึกษาในการสอนวิชาอื่นๆ และการจัดกิจกรรมทุกประเภทของโรงเรียน

8. จัดให้มีอุปกรณ์การสอน จริยศึกษา กิจกรรมส่งเสริมจริยศึกษาและห้องจริยศึกษาตามความเหมาะสม

9. จัดให้มีการประเมินผลการจัดการสอนจริยศึกษาทุกระยะและนำเสนอผลการประเมินและวัดผลมาปรับปรุงการจัดการสอนจริยศึกษาในโรงเรียน ให้นักเรียนได้มีคุณสมบัติสมบูรณ์ ตามความหมายของการศึกษาในแผนการศึกษาแห่งชาติ

ทศนา เขมมณี (2554:5-8) ได้เสนอแนวทางการปลูกฝังคุณลักษณะความเป็นคนดี หรือคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน 3 แนวทางดังนี้ แนวทางที่ 1 สอนให้เข้าใจ ให้มีการปฏิบัติจริง ใ้รู้จักหาเหตุผลทางจริยธรรมและตัดสินใจได้ด้วยตัวเอง แนวทางที่ 2 เป็นการสอนที่เป็นกระบวนการสอนที่ต่อเนื่องกันเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุถึงขั้นยอมรับไปปฏิบัติจนเป็นนิสัย และแนวทางที่ 3 ควรใช้รูปแบบการสอนด้วยวิธีต่าง ๆ หลายวิธี และควรมีการจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอน เช่น จัดให้มีการแสดงบทบาทสมมุติ การเล่นเกม การสร้างสถานการณ์จำลอง การพาไปศึกษานอกสถานที่ การเชิญวิทยากรมาบรรยายและรวมทั้งใช้อุปกรณ์การสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงและมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากที่สุด

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การพัฒนาความเป็นคนดี หรือเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมที่ดั่งงามในโรงเรียนขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการ เช่น การจัดการเรียนการสอน บรรยากาศในชั้นเรียน ความสนใจ ความถนัด ของนักเรียน สภาพแวดล้อม และการสนับสนุนของสถาบันครอบครัว นักเรียนต้องได้รับความรู้ และมีความสุขจากการเรียน ซึ่งหลักในการพัฒนาความเป็นคนดีต้องยึดหลักการป้องกันดีกว่าแก้ไขต้องมีการห้ามควบคู่ไปกับการส่งเสริม และต้องยึดการปฏิบัติอย่างจริงจังต่อเนื่อง การเรียนการสอนจริยธรรมจะเกิดประสิทธิภาพสูงสุด เมื่อผู้บริหารและครูทุกคนมีความสำนึกในบทบาทหน้าที่ของตน ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรม และนอกเหนือจากนั้น บุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับโรงเรียน จะต้องร่วมมือกันในการพัฒนาความเป็นคนดี หรือการเสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียนด้วยไม่ปล่อยให้โรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบเด็กฝ่ายเดียว และจะต้องมีส่วนร่วมของครอบครัว โรงเรียน ชุมชน/สังคม และศาสนา สอดคล้องกับการพัฒนาการเป็นคนดีของนักเรียนโรงเรียนรัตภูมิวิทยา โดยใช้ KIDS-DE MODEL กล่าวคือ โรงเรียนจะมีการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ต่างๆ เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีเพื่อนดี (Kindness of Friend) มีครูดี (Ideal Teachers) มีครอบครัวดี/ครอบครัวอบอุ่น (Delightful) โรงเรียนมีการบริหารจัดการของผู้บริหาร

โรงเรียนดี (School Administration) และสุดท้าย คือ มีสื่อ สิ่งแวดล้อมแหล่งเรียนรู้ดี (Developed Environment)

2. พฤติกรรมความเป็นคนดีของนักเรียนโรงเรียนรัศมิ์วิทยา

กระทรวงศึกษาธิการ ประกาศนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย พัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้น เพื่อให้การขับเคลื่อนดังกล่าวมีความชัดเจน เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม โรงเรียนรัศมิ์วิทยาได้กำหนดพฤติกรรมความเป็นคนดีของนักเรียนโรงเรียนรัศมิ์วิทยาไว้ 9 ประการดังนี้

1. มีคุณธรรมและจริยธรรม
2. มีระเบียบวินัย
3. มีจิตสำนึกดี
4. รักการเรียนรู้
5. มีความรักผูกพัน เอื้ออาทร ห่วงใยกับบุคคลในครอบครัว
6. ความเป็นไทยและวัฒนธรรมไทย
7. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี
8. มีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย
9. ไม่มั่วสุมกับอบายมุข

2.1 คุณธรรมและจริยธรรม

คำว่าคุณธรรม (Morality) และจริยธรรม (Ethics) เป็นคำที่ผู้นำมาใช้จะใช้ควบคู่กันอยู่เสมอ แม้คำสองคำนี้จะให้ความรู้ที่คล้ายๆ มีความหมายเหมือนกัน แต่ก็มีบางสิ่งที่จำแนกให้เห็นถึงความแตกต่างได้อย่างชัดเจน นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า คุณธรรมและจริยธรรมแตกต่างกันออกไป ดังนี้

ศาสตราจารย์ บัณฑิต (2532 : 13) ให้ความหมายของคำว่า จริยธรรม หมายถึง แนวทางในการประพฤติเพื่ออยู่กัน ได้อย่างร่มเย็นในสังคม

กรมสามัญศึกษา (2535 : 45) ได้ให้ความหมายคุณธรรมว่า หมายถึง สิ่งที่ตั้งคมเห็นว่า ถูกต้อง ดีงาม เป็นความดีที่สะสมอยู่ในใจมนุษย์

ราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 253) ได้ให้ความหมายของคำว่าคุณธรรมหมายถึงสภาพคุณงามความดี

ราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 291) ได้ให้ความหมายของคำว่า จริยะ จริยา จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ

อัมรา เล็กเริงสินธุ์ (2542 : 5) ได้อธิบายว่าจริยธรรมคือความประพฤติที่ต้องดีงามทั้งกายและวาจา สมควรที่บุคคลจะปฏิบัติเพื่อให้ตนเองและคนในสังคมรอบข้างมีความสุข

ไพฑูริย์ สินลารัตน์ (2544 : 17) ได้เสนอแนวคิดของภิญโญ สาธร ที่มีต่อความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรมคือคุณความดีที่ควรประพฤติ

จักรพงษ์ ตั้งจิตนฤมาณ (2553 : 11) ได้กล่าวว่า คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม สภาพความดีงามทั้งหลายที่ฝังลึกอยู่ในจิตสำนึกของบุคคล เป็นคุณความดีที่ควรปฏิบัติ เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกทางกาย วาจา ใจที่ดีงามของมนุษย์ เพื่อประโยชน์แก่ตนเอง และส่วนรวม เป็นสิ่งที่ทุกคนและสังคมพึงปรารถนา เพราะจะทำให้สังคมมีความสุขได้

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey, 1925) ได้กล่าวว่า คุณธรรมจริยธรรม คือ หลักความประพฤติที่มีการฝึกอบรมให้เป็นความประพฤติของพลเมืองดี โดยเน้นที่และบุคคลเท่ากับที่ตระหนักถึงผลทางสังคมนั้น ดังนั้น หลังจริยธรรมจึงไม่มีใครคนใดคนหนึ่งผูกขาดการตัดสิน ไม่ใช่เรื่องเหนือธรรมชาติ ไม่สร้างรูปแบบเฉพาะผูกขาดหรือวิถีชีวิตเพียงอย่างเดียวอย่างใดอย่างหนึ่ง การแปลความหมายคุณธรรมในชีวิตสังคมจึงเต็มไปด้วยกันแรงรุดหน้าที่จะสร้างลักษณะนิสัยของบุคคลโดยเน้นความสำคัญในด้านจิตใจในการจัดจริยศึกษา

สรุปได้ว่า คุณธรรมและจริยธรรม หมายถึง คุณงามความดีของบุคคลที่กระทำลงไปด้วยความมีสำนึกดีในจิตใจ โดยได้ยึดถือปฏิบัติจนเป็นความเคยชินกันมายาวนาน อันเป็นลักษณะนิสัยของคนดีที่พึงประพฤติปฏิบัติจนเป็นที่ยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงามถูกต้องตามจารีตประเพณีของตนเองผู้อื่นและสังคมโดยรวม

คำจำกัดความและตัวชี้วัดของคุณธรรม จริยธรรม นักเรียนโรงเรียนรัตภูมิวิทยา ดังนี้
คุณธรรม จริยธรรม หมายถึง คุณงามความดีของบุคคลทั้งที่อยู่ภายในจิตใจและที่แสดงออกทางพฤติกรรม จนเป็นที่ยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม คุณธรรม จริยธรรมที่สำคัญ

ตัวชี้วัดผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม

1. ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
2. ความสามัคคี
3. ความพอเพียง
4. ความอดทน

5. ความมีน้ำใจ

เกณฑ์การประเมินคุณธรรม จริยธรรม

ตัวชี้วัด	พฤติกรรมบ่งชี้
1. ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	1. ร่วมกิจกรรมที่สำคัญเกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ 2. ยืนตรงเคารพธงชาติ ทุกครั้งที่ได้ยินเสียงเพลงชาติ 3. เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่ตนนับถือ
2. ความสามัคคี	4. พร้อมเพรียง กลมเกลียว ร่วมใจในการปฏิบัติงานให้บรรลุตามที่ต้องการ 5. ปฏิบัติงานอย่างสร้างสรรค์ปราศจากการทะเลาะวิวาทไม่เอารัดเอาเปรียบ 6. ยอมรับความมีเหตุผล ความแตกต่างทางความคิด
3. ความพอเพียง	7. มีน้ำใจ เสียสละ ช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน 8. มีความพอเพียง ประหยัดอดออม 9. ประหยัดและรักษาทรัพย์สินสมบัติของโรงเรียน
4. ความอดทน	10. ทำงานเสร็จทันเวลาที่กำหนด 11. เอาใจใส่ต่องานที่ได้รับมอบหมาย 12. แก้ไขงานที่บกพร่องให้ดียิ่งขึ้น
5. ความมีน้ำใจ	13. รู้จักให้และอาสาช่วยเหลืองานส่วนรวมอยู่เสมอ 14. รู้จักแบ่งปันทั้งร่างกาย แรงใจ และแรงปัญญาแก่ผู้อื่นและส่วนรวม

2.2 ระเบียบวินัย

ความหมายของระเบียบวินัย

ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546 : 935 - 1077) อธิบายว่า “ระเบียบ หมายถึง แบบแผนที่วางไว้เป็นแนวปฏิบัติ โดยดำเนินการเช่น ระเบียบวินัย...” และ”...วินัยหมายถึง ระเบียบแบบแผน ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติ เช่น วินัยทหาร วินัยศึกษาของพระสงฆ์...”

วสันต์ ปูนผล (2542 : 7) โดยกล่าวว่า ระเบียบวินัย หมายถึง ระเบียบแบบแผนข้อบังคับ หรือข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมความประพฤติของบุคคลในสังคมเพื่อให้บุคคลนั้นสามารถควบคุมตนเองทั้งด้านอารมณ์ พฤติกรรมและผลของการกระทำ ซึ่งจะมีผลต่อตนเองและสังคม จากความหมาย

ทั้งหมดที่กล่าวระเบียบวินัยหมายถึง ระเบียบแบบแผนข้อบังคับที่สังคมกำหนดขึ้น เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับบุคคลในสังคม

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2543 : 27) ได้กล่าวว่า ระเบียบวินัย หมายถึง ความสามารถของบุคคล ในการที่จะควบคุมพฤติกรรมของตนเอง โดยให้เป็นไปตามเป้าหมายหรือความต้องการที่วางไว้ (Arthur,1985) พฤติกรรมที่ไม่ทำความยุ่งยากต่อตนเอง ไม่ขัดต่อสิทธิของผู้อื่น ต่อระเบียบ กฎเกณฑ์ ของสังคม และบุคคลนั้นสามารถควบคุมตนเองและปฏิบัติตนเพื่อประโยชน์สุขของตนเองและ ส่วนรวม

พระสมชาย ฐานวุฑฺฒ (2545 : 72) ให้ความหมายของ ระเบียบวินัย หมายถึง คุณลักษณะที่อยู่ในตัวบุคคล ที่สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเอง ให้ประพฤติปฏิบัติตามกฎหมาย และระเบียบแบบแผนที่สังคมกำหนดไว้โดยไม่ถือว่าเป็นการบังคับให้กระทำ

ทรงศักดิ์ สารวัฒน์ (2553 : 19) ได้กล่าวว่า ระเบียบวินัย หมายถึง กฎเกณฑ์ระเบียบ แบบแผน ข้อบังคับที่สังคม บุคคลกำหนดขึ้นอย่างสอดคล้องกันและเมื่อปฏิบัติร่วมกันแล้วจะนำมา ซึ่งความสันติ

สรุปได้ว่า ระเบียบวินัย หมายถึง การเคารพในข้อตกลง การเชื่อฟังและปฏิบัติตาม ระเบียบแบบแผนขององค์กร โดยต้องมีข้อตกลงที่ชัดเจนและมีความยุติธรรม มีการลงโทษอย่าง ยุติธรรมเสมอ

คำจำกัดความและตัวชี้วัดของระเบียบวินัย นักเรียนโรงเรียนรัตภูมิวิทยา ดังนี้

ระเบียบวินัย หมายถึง แบบแผน กฎเกณฑ์ ที่กำหนดไว้เป็นแนวปฏิบัติซึ่งมีทั้งวินัย ในตนเอง และวินัยต่อสังคม

ตัวชี้วัดผู้ที่มีระเบียบวินัย

1. การแต่งกายที่ถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียนรัตภูมิวิทยา
2. นักเรียนโรงเรียนรัตภูมิวิทยามีการเข้าแถวในการรับบริการทุกครั้ง

เกณฑ์การประเมินระเบียบวินัย

ตัวชี้วัด	พฤติกรรมตัวบ่งชี้
1. การแต่งกายที่ถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียนรัตภูมิวิทยา	1. เสื้อนักเรียน โรงเรียนรัตภูมิวิทยาจะต้องมีจุดหรือดาวเพื่อบอกระดับชั้นเรียน มีชื่อย่อว่า ร.ย. และจะต้องมีชื่อตนเองและนามสกุล
	2. กางเกงนักเรียนผู้ชาย ม.ต้น สี kaki ม.ปลาย สีกรมท่า กระโปรงนักเรียนผู้หญิงจะต้องเป็นสีกรมท่า
	3. ทรงผมนักเรียนชาย ม.ต้น ตัดทรงเกรียนหน้าหัวยาว 3-5 เซนติเมตร
	4. ทรงผมนักเรียนชาย ม.ปลาย ตัดผมรองหวี เบอร์ 1
	5. ทรงผมนักเรียนผู้หญิง ม.ต้น ยาวเลยคิงหลุมมาประมาณ 1 เซนติเมตร
ตัวชี้วัด	พฤติกรรมตัวบ่งชี้
	6. ทรงผมนักเรียนผู้หญิง ม.ปลาย ยาวลงมาเสมอริมฝีปาก
	7. นักเรียนโรงเรียนรัตภูมิวิทยาทุกคนจะต้องไม่สวมรองเท้าเหยียบส้น
2. นักเรียนโรงเรียนรัตภูมิวิทยามีการเข้าแถวในการรับบริการ	8. นักเรียนโรงเรียนรัตภูมิวิทยามีการเข้าแถวในการรับบริการทุกครั้ง

2.3 จิตสำนึกดี

เสรี พงศ์พิศ (2560 : 1) จิตสำนึก หมายถึง ความรับผิดชอบชั่วดีที่มาจากข้างใน ที่ได้รับการพัฒนา ปลูกฝัง จนเติบโตแสดงตนในรูปร่างหน้าตาและยุทธศาสตร์ขององค์กร หน่วยงาน บริษัทที่ข้างนอกสอดใส่ ข้างในก็ดีและมีคุณค่าจริง มีความรับผิดชอบ ไม่เป็นผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสังคม ปัญหาสุขภาพ

1. ลักษณะของจิตสำนึกผิดชอบที่ดีมี 3 ลักษณะด้วยกัน คือ 1. จิตสำนึกผิดชอบที่ดีมีประสิทธิภาพ เป็นจิตสำนึกผิดชอบที่ทำงานตามปกติในชีวิตประจำวันของเรา

2. จิตสำนึกผิดชอบที่ดี ช่วยให้เราอยู่บนหนทางที่ถูกต้อง ช่วยให้เรามีความซื่อสัตย์ จิตสำนึกผิดชอบที่ดี ไม่เพียงรักษาเราให้อยู่ในทิศทางที่ถูกต้องเท่านั้น แต่ยังช่วยให้เราเป็นคนมีความซื่อสัตย์อีกด้วย

3. จิตสำนึกผิดชอบที่ดี จะช่วยให้มาตรฐานการทำงานของเราสูงขึ้น สามารถตัดสินใจ ดำเนินการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ส่วนร่วมได้ถูกต้องมากยิ่งขึ้น (เมธา สุวรรณสาร, 2560 : 1)

สรุปได้ว่า มีจิตสำนึกดี หมายถึง เป็นสภาพที่รู้ตัวว่าคือใคร อยู่ที่ไหน ต้องการอะไร หรือกำลังรู้สึกอย่างไรต่อสิ่งใด เมื่อแสดงพฤติกรรมอะไรออกไปก็แสดงออกไปตามหลักเหตุและผล แสดงตาม แรงผลักดันจากภายนอก สอดคล้องกับหลักแห่งความเป็นจริง (principle of reality)

คำจำกัดความและตัวชี้วัดของจิตสำนึกที่ดี นักเรียน โรงเรียนรัตภูมิวิทยา ดังนี้

จิตสำนึกที่ดี หมายถึง สภาพที่รู้ตัวว่าคือใคร อยู่ที่ไหน ต้องการอะไร หรือกำลังรู้สึกอย่างไรต่อสิ่งใด เมื่อแสดงพฤติกรรมใดออกมา ก็จะแสดงให้เห็นถึงเหตุผลภายในใจ จิตสำนึกจึงเกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรมภายในใจของผู้นั้น

ตัวชี้วัดผู้มีจิตสำนึกที่ดี

1. ความซื่อสัตย์ สุจริต คือการยึดมั่นในความจริงและถูกต้องดีงาม
2. มีจิตสาธารณะ คือ ตระหนักรู้และคำนึงถึงสังคมส่วนรวม
3. ความเป็นธรรมทางสังคม คือ มีจิตสำนึกในความเสมอภาค
4. กระทำอย่างรับผิดชอบ คือ มีจิตสำนึกในบทบาทหน้าที่ของตนเอง
5. อยู่อย่างพอเพียง คือ มีจิตสำนึกในบทบาท หน้าที่ของตนเอง

เกณฑ์การประเมินการมีจิตสำนึกที่ดี

ตัวชี้วัด	พฤติกรรมตัวบ่งชี้
1. ความซื่อสัตย์สุจริต	1. ไม่ลักขโมย
	2. พูดความจริง
	3. แยกแยะประโยชน์ส่วนตัว ส่วนรวม
	4. กล้าเปิดเผยความจริง
	5. ทำตามสัญญา
2. มีจิตสาธารณะ	1. เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว
	2. สร้างวินัยในตนเอง
	3. ให้ความสำคัญสิ่งแวดล้อม
	4. ยึดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต
	5. ร่วมดูแลสังคม
3. ความเป็นธรรมทางสังคม	1. เคารพสิทธิการใช้ของส่วนรวม
	2. ไม่เอาเปรียบผู้อื่น
	3. รับฟังความคิดเห็นผู้อื่น
	4. กตัญญูอย่างมีเหตุผล
	5. ให้เกียรติผู้อื่น

ตัวชี้วัด	พฤติกรรมตัวบ่งชี้
4. กระทำอย่างรับผิดชอบ	1. ทำตามหน้าที่ ที่กำหนด
	2. อาสาที่จะทำเพื่อส่วนรวม
	3. เคารพกฎ กติกา
	4. ตรวจสอบการกระทำ ได้เสมอ
	5. ยอมรับและแก้ไขสิ่งผิดได้
5. อยู่อย่างพอเพียง	1. ไม่นำส่วนรวม มาเป็นของตนเอง
	2. ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง
	3. มีเหตุผล ใช้สติในการพิจารณา
	4. รอบคอบในการคิด พุดและทำการต่างๆ
	5. ไม่กลัวความยาก ลำบาก

2.4 รักการเรียนรู้

ความหมายการรักการเรียนรู้

กรมวิชาการ (2540 : 16) กล่าวว่า ทักษะการเรียนรู้ หมายถึงกระบวนการแสวงหาความรู้ที่หลากหลายด้วยวิธีการต่าง ๆ มีความสามารถในการรวบรวมข้อมูล สร้างความเข้าใจ วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ และประเมินผลการเรียนด้วยตนเอง ตลอดจนสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียน

Guglielmino (1977 : 66) อ้างถึงใน อัญชลี เจียบประเสริฐ (2542 : 21) “ความรักการเรียนรู้” (love of learning) หมายถึงมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ รักและใส่ใจในการเรียนรู้ มีความชื่นชมในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ ชอบแก้ปัญหาที่มีแง่คิดหลายทาง เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ และเห็นว่าการสอบไม่ใช่ประเด็นสำคัญ หากแต่ความเข้าใจต่อเนื้อเรื่องที่ศึกษามีความสำคัญมากกว่า มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าในการเรียนรู้ มีความสนุกสนานกับการสืบสวนหาความจริง

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2547 : 107 - 108) กล่าวว่า รักการเรียนรู้ หมายถึง การมีใจปรารถนา มีความตื่นตัว และมุ่งแสวงหาความรู้ใหม่ๆ อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องตลอดทุกช่วงของชีวิต โดยเป็นการเรียนรู้จากสิ่งต่าง ๆ รอบตัวที่ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในช่วงการศึกษาในระบบเท่านั้น และที่สำคัญคือ มีความสามารถนำสิ่งที่เรียนรู้นั้นมาใช้ในการแก้ปัญหาหรือข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่มีอยู่ รวมถึงความสามารถในการนำมาใช้ประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาการทำงานให้ดีขึ้นได้อีกด้วย ผู้เชี่ยวชาญหลายท่านให้ความคิดเห็นว่าการที่จะพัฒนาคนให้มีลักษณะการเรียนรู้ได้นั้น จะต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาด้านความรู้ ทักษะวิธีการเรียนรู้ และความสามารถในการ

แสวงหาความรู้ ทั้งนี้เพราะสังคมในปัจจุบันเรื่องก้ำวผู้สังคมแห่งการเรียนรู้ มีความเชื่อมโยงของข้อมูลข่าวสารมากขึ้น ทำให้การผลิตองค์ความรู้หรือการสร้างนวัตกรรมต่าง ๆ เป็นไปได้อย่างรวดเร็ว และต่อเนื่อง สิ่งนี้เป็นทั้งแรงกดดันและเป็นโอกาสของผู้รักการเรียนรู้ ในการนำตนเองให้เป็นผู้ฝึก และท้อไถลกว่าคนอื่นอยู่ตลอดเวลา อันจะเป็นประโยชน์ในการนำพาตนเองและองค์กรให้มีความเจริญก้าวหน้าได้

จุฑาทิพย์ เคาระหัตติ (2549 : 20) ได้กล่าวว่า การรักการเรียนรู้ หมายถึง การที่ผู้เรียน มีความกระตือรือร้นสนใจใฝ่รู้ ในการเข้ารับความรู้จากครูผู้สอน รับการฝึกอบรมเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ความชำนาญ ผู้เรียนรักการอ่านและสามารถค้นคว้าหาความรู้จากห้องสมุด และสื่อต่าง ๆ ทั้งในและนอกสถานที่ได้อย่างต่อเนื่อง หรือ การเข้าใจความหมายของสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยประสบการณ์

สรุปได้ว่า รักการเรียนรู้ หมายถึง นักเรียนที่มีคุณลักษณะนิสัยใฝ่รู้ ใฝ่เรียน มีพฤติกรรมที่เสาะแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย กระตือรือร้น ค้นคว้าข้อมูลข่าวสาร และมุ่งมั่นพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ

ตัวชี้วัดผู้รักการเรียนรู้

1. คุณลักษณะนิสัยใฝ่รู้ ใฝ่เรียน
2. พฤติกรรมที่เสาะแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย
3. กระตือรือร้น ค้นคว้าข้อมูลข่าวสารและมุ่งมั่นพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ

เกณฑ์การประเมินรักการเรียนรู้

ตัวชี้วัด	พฤติกรรมบ่งชี้
1. คุณลักษณะนิสัยใฝ่รู้ ใฝ่เรียน	1. อ่านหนังสือหรือวารสารที่มีประโยชน์แล้วจับใจความสำคัญ
	2. ดูรายการโทรทัศน์ที่มีสาระมีประโยชน์แล้วจับใจความสำคัญ
	3. ค้นคว้าหาความรู้ในเรื่องที่สนใจผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์
	4. ค้นคว้าหาความรู้แล้วนำมาทำเป็นรายงานส่วนตัวหรือรายงาน
2. พฤติกรรมที่เสาะแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย	5. มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม
	6. ทำรายงานส่งครู โดยใช้ความรู้จากหนังสือหลายเล่มหรือเครือข่ายคอมพิวเตอร์หลายแหล่ง
	7. เข้าร่วมกิจกรรมศึกษาแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอก
	8. ซักถามข้อมูลในเรื่องที่สนใจจากครู หรือผู้ปกครอง หรือเพื่อน หรือผู้รู้ในหมู่บ้านและชุมชนแล้วจับใจความสำคัญได้

ตัวชี้วัด	พฤติกรรมบ่งชี้
3. กระตือรือร้น ค้นคว้าข้อมูล ข่าวสารและมุ่งมั่นพัฒนาตนเอง อย่างสม่ำเสมอ	9. มุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองด้านการเรียนให้มีความรู้เพิ่มเติมมาก
	10. นำข้อมูลที่ได้จากการอ่าน ดู ฟัง ชักถาม เขียน แลกเปลี่ยน เรียนรู้มาสรุปเป็นข้อค้นพบแล้วจดบันทึกไว้ได้มากขึ้น

2.5 ความรักผูกพัน เอื้ออาทร ห่วงใยกับบุคคลในครอบครัว

ความรักผูกพัน เอื้ออาทร ห่วงใยกับบุคคลในครอบครัว หมายถึง ครอบครัวที่เข้มแข็ง และอบอุ่นจำเป็นต้องสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีให้เกิดขึ้นภายในครอบครัวนั้นๆ และสัมพันธ์ภาพที่ดีจะมีได้ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัย ที่สำคัญได้แก่

2.5.1 บทบาทและหน้าที่ของสมาชิกภายในครอบครัว

2.5.2 การสื่อสารระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว

2.5.3 การใช้เวลาร่วมกันของสมาชิกภายในครอบครัว

คำจำกัดความและตัวชี้วัดของมีความรักผูกพัน เอื้ออาทร ห่วงใยกับบุคคลในครอบครัว นักเรียนโรงเรียนรัตภูมิวิทยา ดังนี้

คำจำกัดความของเอื้ออาทรต่อบุคคลในครอบครัว

ความเอื้ออาทรต่อบุคคลในครอบครัว หมายถึง การเป็นบุคคลที่มีความเมตตา เอาใจใส่ ช่วยเหลือผู้อื่น มีความเมตตากรุณา เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่

ตัวชี้วัดผู้ที่มีความเอื้ออาทรต่อบุคคลในครอบครัว

1. มีความเอื้ออาทรต่อบุคคลในครอบครัว

2. มีความกตัญญูกตเวทิต่อผู้มีพระคุณ

เกณฑ์การประเมินความเอื้ออาทรต่อบุคคลในครอบครัว

ตัวชี้วัด	พฤติกรรมบ่งชี้
1. มีความเอื้ออาทรต่อบุคคลในครอบครัว	1. ทำบัตรอวยพรหรือของขวัญให้พ่อแม่ ผู้ปกครองตามเทศกาล
	2. ช่วยเหลือทำความสะอาดบ้านหรืองานบ้าน
	3. ช่วยกิจกรรมงานตามที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง ขอร้องด้วยความเต็มใจ
	4. ช่วยซื้อของใช้ที่จำเป็นและประหยัด
	5. ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง
	6. ตั้งใจเล่าเรียน
	7. ปฏิบัติตนอยู่ในโอวาทของพ่อแม่ ผู้ปกครอง
2. มีความกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณ	8. เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ ให้ความช่วยเหลือผู้อื่น
	9. มีความซื่อสัตย์ สุจริต
	10. มีความเมตตากรุณาและเอื้ออาทร
	11. มีความเสียสละ

2.6 ความเป็นไทยและวัฒนธรรมไทย

ความเป็นไทยและวัฒนธรรมไทย หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่า ร่วมอนุรักษ์สืบทอดภูมิปัญญาไทย ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรม ใช้ภาษาไทยในการสื่อสารได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ผู้ที่รักความเป็นไทย จะมีความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่า ชื่นชม มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สืบทอด เผยแพร่ภูมิปัญญาไทย ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมไทย มีความกตัญญูกตเวที ใช้ภาษาไทยในการสื่อสารอย่างถูกต้องเหมาะสม

คำจำกัดความและตัวชี้วัดของความเป็นไทยและวัฒนธรรมไทย นักเรียนโรงเรียน รัตภูมิวิทยา ดังนี้

คำจำกัดความเป็นไทยและรักความเป็นไทย

รักความเป็นไทย หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่า ร่วมอนุรักษ์สืบทอดภูมิปัญญาไทย ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรม ใช้ภาษาไทยในการสื่อสารได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

ตัวชี้วัดผู้ที่มีความเป็นไทยและรักความเป็นไทย

1. ภาคภูมิใจในขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรมไทย และมีความกตัญญู
กตเวที
2. เห็นคุณค่าและใช้ภาษาไทยในการสื่อสารได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
3. อนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาไทย

เกณฑ์การประเมินการมีความเป็นไทยและรักความเป็นไทย

ตัวชี้วัด	พฤติกรรมบ่งชี้
1. ภาคภูมิใจในขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรมไทย และมีความกตัญญูกตเวที	<ol style="list-style-type: none"> 1. แต่งกายและมีมารยาทงดงามแบบไทย มีสัมมาคารวะ กตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณ 2. ร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณี ศิลปะ และวัฒนธรรมไทย 3. ชักชวน แนะนำให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมไทย
2. เห็นคุณค่าและใช้ภาษาไทยในการสื่อสารได้อย่างถูกต้องเหมาะสม	<ol style="list-style-type: none"> 1. ใช้ภาษาไทยและเลขไทยในการสื่อสารได้อย่างถูกต้องเหมาะสม 2. ชักชวน แนะนำให้ผู้อื่นเห็นคุณค่าของการใช้ภาษาไทยที่ถูกต้อง
ตัวชี้วัด	พฤติกรรมบ่งชี้
3. อนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาไทย	<ol style="list-style-type: none"> 1. นำภูมิปัญญาไทยมาใช้ให้เหมาะสมในวิถีชีวิต 2. ร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาไทย 3. แนะนำ มีส่วนร่วมในการสืบทอดภูมิปัญญาไทย

2.7 สุขภาพกายและสุขภาพจิตดี

ความหมายของสุขภาพจิต

พิมพ์ชนก ศิริมงคลกุล (2552 : 6) ได้กล่าวว่า สุขภาพจิต หมายถึง ความสมบูรณ์ทางร่างกายและทางจิตใจของมนุษย์ ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข ปราศจากโรคจิต โรคประสาท มีความสามารถในการปรับตัวและอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม

มีความมั่นคงทางอารมณ์ ตระหนักรู้ในตนเองทั้งด้านบวกและด้านลบตามศักยภาพ
แห่งตน มีสมรรถภาพในการทำงานมีสัมพันธภาพต่างๆ ที่ดีกับบุคคลอื่นและสามารถทำประโยชน์
ให้แก่ตนเองและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พิมพ์ชนก ศิริมังคลาภกุล (2552 : 9) ได้กล่าวว่า ผู้มีสุขภาพจิตดีเป็นที่มีคุณภาพที่ดี
ด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ มองโลกและผู้อื่นในแง่ดีมีการแสดงออกทางอารมณ์และพฤติกรรม
ได้เหมาะสม สามารถเผชิญและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น มีสัมพันธภาพที่ดีและปรับตัวอยู่ในสังคมได้
สามารถใช้ศักยภาพที่มีอยู่เพื่อการดำรงชีวิตภายใต้สภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีความสุข
เป็นคุณลักษณะของคนที่มีคุณภาพและศักยภาพที่จะพัฒนาตนเอง ครอบครัวยุค สังคมและประเทศชาติ
ให้มีความมั่นคงและเจริญก้าวหน้า

องค์การอนามัยโลก (WHO.1990) ได้ให้คำนิยามของคำว่า สุขภาพจิต หมายถึง สภาพ
ที่ดีของจิตที่เกิดจากการที่บุคคลสามารถจัดการกับความกดดันต่างๆ ในการดำเนินชีวิตได้ สามารถ
ทำงานประสบความสำเร็จ สามารถสร้างประโยชน์ให้กับสังคมและชุมชน

สรุปได้ว่า สุขภาพกายและสุขภาพจิตดี หมายถึง ภาวะความสมดุลระหว่างสุขภาพกาย
และสุขภาพจิตมีสภาวะที่ร่างกายและจิตใจที่มีความปกติในด้านความสัมพันธ์ระหว่างกัน ในทาง
ตรงกันข้ามหากสุขภาพส่วนใดส่วนหนึ่งมีความบกพร่องหรือมีสภาวะที่ผิดปกติไป ก็ถือว่าเกิด
ความไม่สมดุลระหว่างสุขภาพทั้งสองด้านขึ้น

คำจำกัดความและตัวชี้วัดของมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี นักเรียน โรงเรียนรัตภูมิ
วิทยา ดังนี้

คำจำกัดความของสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี

สุขภาพกาย หมายถึง สภาวะของร่างกายที่มีความสมบูรณ์ แข็งแรง เจริญเติบโต
อย่างปกติ ระบบต่างๆ ของร่างกายสามารถทำงานได้อย่างปกติและมีประสิทธิภาพ ร่างกายมีความ
ต้านทานโรคได้ดี ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บและความทุพพลภาพ

สุขภาพจิต หมายถึง สภาวะของจิตใจที่มีความสดชื่น แจ่มใส สามารถควบคุมอารมณ์
ให้มั่นคงเป็นปกติ สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ได้ดี
สามารถเผชิญกับปัญหาต่างๆ ได้เป็นอย่างดีและปราศจากความขัดแย้ง หรือความสับสนภายในจิตใจ

สุขภาพกายและสุขภาพจิต หมายถึง สิ่งที่สำคัญและจำเป็นต่อการดำเนินชีวิต การที่จะ
ดำรงชีวิตอยู่อย่างปกติได้ ต้องทำให้ร่างกายแข็งแรง สมบูรณ์ จิตใจมีความสุข ความพอใจ
ความสมหวัง ทั้งตนเองและผู้อื่น ผู้ที่มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีจะปฏิบัติหน้าที่ได้ดีและมี
ประสิทธิภาพ

ตัวชี้วัดผู้ที่มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี

1. สภาพร่างกายและจิตใจมีพัฒนาการและเจริญเติบโตได้เหมาะสมกับวัย
2. มีอวัยวะต่างๆ ที่มีความสมบูรณ์ แข็งแรง คล่องแคล่วในการเคลื่อนไหวและทำงาน

ได้อย่างปกติ

3. ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดีและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

เกณฑ์การประเมินการมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี

ตัวชี้วัด	พฤติกรรมบ่งชี้
1. สภาพร่างกายและจิตใจมีพัฒนาการและเจริญเติบโตได้เหมาะสมกับวัย	1. มีการเจริญเติบโตทางด้านร่างกายที่สมวัย
	2. มีน้ำหนักและส่วนสูงเป็นไปตามเกณฑ์อายุ
	3. มีขนาดร่างกายสมส่วน คือ มีน้ำหนักและส่วนสูงที่ได้สัดส่วน
2. มีอวัยวะต่างๆ ที่มีความสมบูรณ์ แข็งแรง คล่องแคล่วในการเคลื่อนไหวและทำงานได้อย่างปกติ	1. กล้ามเนื้อส่วนต่างๆ มีความแข็งแรง
	2. มีความอดทนของระบบหายใจและระบบไหลเวียนของโลหิตที่ดี
	3. มีความอ่อนตัวที่ดี มีความคล่องแคล่วในการเคลื่อนไหว
	4. มีร่างกายแข็งแรง มีความต้านทานโรคดีและไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ
3. ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดีและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข	1. มีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น
	2. มีความพึงพอใจกับงานและผลงานของตนเอง
	3. ยอมรับความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวเอง เข้าใจความแตกต่าง ระหว่างบุคคล
	4. แก้ไขความไม่สบายใจ ความคับข้องใจและความเครียดของตนเองได้
	5. มีอารมณ์มั่นคง เป็นคนอารมณ์ดี มีอารมณ์ขันบ้าง
	6. มีความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถควบคุมความต้องการของตนเองในความเป็นแนวทางที่สังคมยอมรับ

2.8 วิธีชีวิตแบบประชาธิปไตย

มีผู้ให้ความหมายไว้หลายด้านและแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับภาพของการมองวิถีชีวิตของแต่ละท่าน ดังจะเห็นได้จากนักวิชาการศึกษาได้ให้ความหมายไว้แตกต่างกัน ดังนี้

ชานินทร์ กรัยวิเชียร (2540 : 1) อธิบายเกี่ยวกับคำว่า ประชาธิปไตย หมายถึง ระบบการปกครองประเทศระบอบหนึ่งซึ่งเป็นการปกครองของประชาชนโดยประชาชนเพื่อประชาชน โดยถือความเห็นของประชาชนเป็นฝ่ายข้างมากเป็นเกณฑ์ในการบริหารราชการแผ่นดินแต่ในขณะเดียวกันสิทธิของปวงชนฝ่ายข้างน้อย ก็ย่อมได้รับความคุ้มครองโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ทั้งความเห็นฝ่ายข้างมากนั้นจะต้องเป็นความเห็นที่ประกอบด้วยเหตุผลและเป็นธรรมด้วย

โกวิท ประวาลพุกษ์ (2547 : 1) ได้กล่าวไว้ว่า ประชาธิปไตย คือ การทำงานร่วมกัน เป็นหมู่คณะเป็นส่วนใหญ่ มีเป้าหมายของงานชัดเจน สมาชิกแต่ละคนได้ให้ความสามารถสูงสุดในการทำงาน

ประมวล กองวงศ์ (2547 : 22) กล่าวว่า ประชาธิปไตย หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิต ซึ่งประกอบด้วย การมีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ตามแบบของแต่ละบุคคลที่สามารถจะทำได้และการปกครองของประชาชน ประชาชนทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคเท่าเทียมกันในการเรียนรู้ ตลอดจนทั้งมีความอิสระภาพ ความรัก ความเอื้ออาทรต่อกันและความร่วมมือกัน พัฒนาสังคมให้เกิดความมีสันติภาพ สันติสุข ซึ่งแยกเป็น 2 แง่ คือ ความหมายในเรื่องของการปกครองประเทศและในด้านวิถีการดำเนินชีวิต และคุณลักษณะเฉพาะตัว

กิริติ ชามัชฌิมา (2552 : 15) ได้กล่าวว่า ประชาธิปไตย หมายถึง การอยู่ร่วมกันของบุคคลโดยยึดหลักสิทธิเสรีภาพซึ่งกันและกัน ควรให้เกียรติ เคารพในสิทธิเสรีภาพของคนอื่น และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมตามข้อตกลงเหลือตามแบบแผนที่คนส่วนมากยอมรับ

สรุปได้ว่า วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย หมายถึง การดำรงชีวิตโดยยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนา มีหลักการทางประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต ปฏิบัติตนตามกฎหมาย ดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เป็นสังคมประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

คำจำกัดความและตัวชี้วัดของวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยนักเรียน โรงเรียน รัตภูมิวิทยา ดังนี้

วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย หมายถึง การที่ทุกคนมีสิทธิและทำหน้าที่ของตนเองด้วยความเสมอภาค ภายใต้กฎระเบียบของสังคม

ตัวชี้วัดผู้มีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย

1. มีลักษณะพฤติกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยที่สอดคล้องกับสังคมในปัจจุบัน
2. เคารพสิทธิ เสรีภาพของบุคคลอื่น ใ้วางใจผู้อื่น มองโลกในแง่ดี และมีความสามานสามัคคี

3. สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างมีความสุข ภายใต้การแสดงออกซึ่งเหตุผล

เกณฑ์การประเมินวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย

ตัวชี้วัด	พฤติกรรมบ่งชี้
1. ส่งเสริมประชาธิปไตยที่สอดคล้องกับสังคมในปัจจุบัน	1. การรู้จักบทบาทและหน้าที่
	2. การมีความรับผิดชอบ
	3. การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น
	4. ความเป็นผู้มีวินัยในตนเอง
2. เคารพสิทธิ เสรีภาพของบุคคลอื่น ไว้วางใจผู้อื่น มองโลกในแง่ดี และมีความสมานสามัคคี	5. การคิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน
	6. การมีส่วนร่วมทั้งความคิด การกระทำ และน้ำใจ ด้วยมารยาทที่ตามวัฒนธรรมไทย
	7. การให้เกียรติซึ่งกันและกัน
3. ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างมีความสุข ภายใต้การแสดงผลซึ่งเหตุผล	8. การยอมรับและเคารพในสิทธิและหน้าที่ของเอกัตบุคคล
	9. การใช้ปัญญาหรือเหตุผลในการตัดสินใจ
	10. การรู้จักเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี
	11. การยึดมั่นในความกตัญญู เชิดชูสถาบันชาติ ศาสนา
	12. การยึดหลักคุณธรรม

2.9 ไม่ว้าว้าวกับอบายมุข

อบายมุข เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเสื่อมเสียทั้งต่อตนเอง คนรอบข้าง รวมไปถึงสังคม ที่กล่าวในงานศึกษาค้นคว้าฉบับนี้ ต้องการจะอธิบายถึงสิ่งที่เป็นโทษ ทั้งเป็นโทษในตัวเอง คือ เมื่อเข้าไปยุ่งเกี่ยวแล้วทำให้ตัวเองเสื่อมถอยและด้อยคุณค่า สังคมไม่ยอมรับ

สวัสดี พินิจจันทร์ (2538: 1) กล่าวว่า อบายมุข แปลว่าทางแห่งความฉิบหาย เหตุการณ์ฉิบหายหรือทางที่หาความเจริญงอกงามมิได้ หมายถึงต้นเหตุที่จะนำไปสู่ความป่นปี้เสียหายพินาศล่มจม ผู้ที่เป็นคนโง่เขลา รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ประพฤติตนตามทางแห่งความฉิบหาย ย่อมจะมีแต่ความเสื่อมความพินาศ ดำรงชีวิตอยู่อย่างยากแค้น ถ้าเป็นคนมีทรัพย์ ทรัพย์ย่อมหมดสิ้น ถ้าเป็นคนมียศ ยศย่อมเสื่อม ถ้าเป็นคนมีหน้าที่การงานหน้าที่การงานย่อมพินาศ เขาจะได้รับแต่ความทุกข์ความเดือดร้อน ฉะนั้นท่านจึงเรียกทางแห่งความฉิบหายเหล่านี้ว่า อบายมุข

นันทรัตน์ สุขศรี (2553: 11) อบายมุข หมายถึง สถานที่ สิ่งของ หรือสิ่งใดๆ ที่จะชักนำเราไปในทางที่เสื่อม หรือสิ่งที่กระทำแล้วจะนำความเดือดร้อนมาให้ทั้งแก่ตนเองและคนรอบข้าง ไม่ว้าว้าวกับอบายมุข หมายถึง วิธีที่จะปลอดภัยจากอบายมุขทั้งปวง ก็คือการงดเว้นอย่าคบหากับคนที่ไม่่ว้าว้าวกับอบายมุข ไม่ควรร่วมกินร่วมนอนหรือร่วมทางกับคนพวกนี้ เพราะการได้เห็นสถานอบายมุข

บ่อย ๆ ก็ย่อมจะเกิดความเคยชิน นักเข้าก็จะไม่รังเกียจ จนถึงอาจจะหัดทดลองดู แล้วก็เลิกตกเป็น
ทาสของมัน ไปในที่สุด จนเสียคนเสียอนาคตไปชั่วชีวิต

พุทธทาสภิกขุ (2559 : 341 - 342) อบายมุข แปลว่า ปากทางแห่งอบายถ้ำเป็นเรื่องวัตถุ
เรื่อง โลกๆ อย่างที่จัดไว้ในคัมภีร์สำหรับชาวบ้านว่าการดื่มน้ำเมา การเที่ยวกลางคืน การดูการเล่น
การเล่นการพนัน การคบคนชั่วเป็นมิตร การเกียจคร้านทำงาน 6 ประการนั้นเป็นปากทางแห่งอบาย
อย่างนี้เป็นอบายอย่างโลกๆ อบายมุขแม้จะกล่าวไว้เป็นเรื่องทางวัตถุธรรมมัน ก็เป็นเรื่องให้เกิดอะไร
ในทางนามธรรมด้วยเหมือนกัน เป็นการทำผิดในทางธรรม ทางศีลธรรม ประพฤติชั่ว ประพฤติเลวร้าย
ได้เกิดความร้อใจ ความโง่เขลา ความหิวกระหาย และความขี้ลาด

สรุปได้ว่าไม่มั่วสุมอบายมุข หมายถึง การไม่หมกมุ่นกันเพื่อกระทำการในทางที่ไม่ดี
ตัวชีวิตผู้ที่ไม่มั่วสุมอบายมุข

1. ด้านยาเสพติด
2. ด้านสื่อลามกอนาจารและปัจจัยสี่
3. ด้านการพนัน
4. ด้านการทะเลาะวิวาท

เกณฑ์การประเมินการไม่มั่วสุมอบายมุข

ตัวชี้วัด	พฤติกรรมบ่งชี้
1. ด้านยาเสพติด	<ol style="list-style-type: none"> 1. รู้จักป้องกันตนเอง ไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด 2. เรียนรู้โทษ และภัยของยาเสพติด 3. รู้จักวิธีปฏิเสธหลีกเลี่ยงจากยาเสพติด 4. ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เพื่อหลีกเลี่ยง การหมกมุ่นมั่วสุมกับยาเสพติดและอบายมุข
2. ด้านสื่อลามกอนาจารและปัจจัยสี่	<ol style="list-style-type: none"> 1. ไม่นำสื่อลามกอนาจารเข้ามาในโรงเรียน 2. ใช้โทรศัพท์มือถือ อ่านหนังสือในทางที่ให้ความ บันเทิงประเทืองสติปัญญา
3. ด้านการพนัน	<ol style="list-style-type: none"> 1. รู้จักประหยัดคอดออม ไม่ฟุ่มเฟือย 2. ฝึกงานเพื่อหารายได้พิเศษ 3. ไม่เล่นการพนันทุกรูปแบบในโรงเรียน
4. ด้านการทะเลาะวิวาท	<ol style="list-style-type: none"> 1. ไม่พกอาวุธเข้ามาในโรงเรียน 2. ปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด

3. แนวคิดเกี่ยวกับการใช้รูปแบบ (MODEL) เพื่อการบริหาร

3.1 ความหมายของรูปแบบ (MODEL)

รูปแบบตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “MODEL” โมเดล หรือรูปแบบเป็นรูปธรรมของความคิดที่เป็นนามธรรมซึ่งบุคคลแสดงออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของโมเดลหรือรูปแบบไว้ดังนี้

อุทุมพร จามรมาน (2541 : 22) รูปแบบ หมายถึง โครงสร้างของความสัมพันธ์ของหน่วยต่าง ๆ หรือตัวแปรต่าง ๆ ดังนั้น รูปแบบจึงน่าจะมีมากกว่าหนึ่งมิติ หลายตัวแปร และตัวแปรต่าง ๆ มีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันในเชิงความสัมพันธ์และเชิงเหตุและผล

เยาวดี วิบูลย์ศรี (2544 : 27) รูปแบบ คือวิธีการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจตลอดทั้งจินตนาการที่มีต่อปรากฏการณ์ หรือเรื่องราวใด ๆ ให้ปรากฏ โดยใช้การสื่อสารในลักษณะต่าง ๆ เช่น ภาพวาด ภาพเหมือน แผนภูมิ แผนผังต่อเนื่อง หรือสมการทางคณิตศาสตร์ ให้สามารถเข้าใจได้ง่าย และในขณะที่เดียวกันก็สามารถนำเสนอเรื่องราว หรือประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างกระชับภายใต้หลักการอย่างมีระบบ

ทศนา แคมณี (2551: 1) ได้ให้ความหมายของรูปแบบไว้ 3 ประการ คือ

1) รูปแบบ หมายถึง สิ่งซึ่งเป็นแบบย่อส่วนของของจริง ตรงกับภาษาไทยว่าแบบจำลอง

2) รูปแบบ หมายถึง สิ่งของหรือคนที่นำมาใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินการบางอย่าง เช่น ครูต้นแบบ นักเดินแบบหรือแม่พิมพ์ในการวาดภาพศิลปะ เป็นต้น

3) รูปแบบ หมายถึง แบบหรือรุ่นของผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์รุ่น 864X เป็นต้นทำนองเดียวกัน (Keeves.1988 : 559) ได้ให้ความหมายของคำว่ารูปแบบ สรุปได้ว่ารูปแบบ หมายถึง สิ่งที่แสดงโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างชุดของปัจจัยหรือตัวแปรต่าง ๆ หรือองค์ประกอบที่สำคัญในเชิงความสัมพันธ์หรือเหตุผลซึ่งกันและกัน เพื่อช่วยให้เข้าใจข้อเท็จจริงหรือปรากฏการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะนอกจากนั้นยังได้กล่าวว่า รูปแบบที่ใช้ประโยชน์ได้ควรมีข้อกำหนด 4 ประการ คือ

1) รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้างมากกว่าความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันแบบรวม ๆ

2) รูปแบบควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้น ซึ่งสามารถถูกตรวจสอบได้โดยการสังเกต ซึ่งเป็นไปได้ที่จะทดสอบรูปแบบพื้นฐานของข้อมูลได้

3) รูปแบบควรต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ดังนั้น นอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ควรใช้อธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย

4) รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่และสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปร ในลักษณะใหม่ซึ่งเป็นการขยายในเรื่องที่กำลังศึกษา

บุญชม ศรีสะอาด และสุริทอง ศรีสะอาด (2552 : 121) รูปแบบ (Model) หมายถึง โครงสร้างที่แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ที่แสดงขั้นตอนการทำงานเป็น ไฟว์ชาร์ท (Flow Chart) สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ปรากฏในธรรมชาติหรือระบบต่างๆ ที่อธิบายลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบหรือกิจกรรมในระบบ

รูปแบบ หมายถึง เป็นชุดของข้อความเชิงนามธรรมเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เราสนใจ เพื่อใช้ในการนิยามคุณลักษณะหรือบรรยายคุณลักษณะนั้น ๆ หรือเป็นชุดของแนวคิดซึ่งได้เรียบเรียงไว้ในลักษณะ โครงสร้างอย่าง เป็นระบบและมีองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงาน กลยุทธ์ พื้นฐานเงื่อนไขและข้อจำกัดในการนำรูปแบบไปใช้ (Bardo และ Hartman, 2004 : 25)

กล่าวโดยสรุป รูปแบบ หมายถึง ลักษณะที่แสดงให้เห็น โครงสร้าง องค์ประกอบและความสัมพันธ์ของเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นหรือพยากรณ์ไปในอนาคต รูปแบบมีองค์ประกอบสำคัญหลายอย่างและมีความสัมพันธ์กันเป็นระบบ

3.2 ประเภทของรูปแบบ (MODEL)

รูปแบบสามารถจำแนกออกได้หลายประเภท ได้มีผู้จำแนกประเภทของรูปแบบ ดังนี้ สมิธ และคณะ (Smith and others, 1980:461) จำแนกรูปแบบออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) จำแนกออกเป็น

1) รูปแบบคล้ายจริง (Iconic Model) มีลักษณะคล้ายของจริง เช่น เครื่องบินจำลอง หุ่นไล่กา หุ่นตามร้านตัดเสื้อผ้า

2) รูปแบบเสมือนจริง (Analog Model) มีลักษณะคล้ายปรากฏการณ์จริง เช่น การทดลองทางเคมีในห้องปฏิบัติการก่อนจะทำการทดลอง เครื่องบินจำลองที่บินได้ หรือเครื่องฝึกหัดบิน เป็นต้น รูปแบบชนิดนี้มีความใกล้เคียงความจริงมากกว่าแบบแรก

2. รูปแบบเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Model) จำแนกออกเป็น

1) รูปแบบข้อความ (Verbal model) หรือรูปแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Model) เป็นการใช้ข้อความปกติธรรมดาในการอธิบายโดยย่อ เช่น คำพรรณนาลักษณะงานคำอธิบายรายวิชา เป็นต้น (Bertalanffy, 1968 : 24) ผู้สร้างทฤษฎีระบบกล่าวว่าการมีรูปแบบข้อความนั้นแม้บางครั้งจะเข้าใจยาก แต่ก็ยังดีกว่าไม่มีรูปแบบเสียเลย เพราะอย่างน้อยก็เป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบประเภทอื่นต่อไป

2) รูปแบบทางคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) หรือรูปแบบเชิงปริมาณ (Quantitative Model) เช่น สมการ และโปรแกรมเชิงเส้น เป็นต้น

สตีเนียร์ (Steiner อ้างถึงใน เสรี ชัดแจ้ง, 2538 : 7) ได้จำแนกรูปแบบออกเป็น 2 ประเภทได้แก่

1. รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) จำแนกออกเป็น

1.1 รูปแบบของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Model of) เช่น รูปแบบเครื่องบินที่สร้างเหมือนจริง แต่มีขนาดย่อ

1.2 รูปแบบสำหรับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Model for) เป็นรูปแบบจำลองที่ออกแบบไว้เพื่อเป็นต้นแบบผลิตสินค้า ต้องสร้างรูปแบบเท่าของจริงขึ้นมาก่อนแล้วจึงผลิตสินค้าตามรูปแบบนั้น

2. รูปแบบเชิงแนวคิด (Conceptual Model) จำแนกออกเป็น

2.1 รูปแบบเชิงแนวคิดของสิ่งหนึ่งสิ่งใด (Conceptual Model of) เป็นรูปแบบหรือแบบจำลองที่สร้างขึ้นโดยจำลองมาจากทฤษฎีที่มีอยู่แล้ว เช่น รูปแบบที่สร้างมาจากทฤษฎีการคงอยู่ของนักเรียนในโรงเรียน เป็นต้น

2.2 รูปแบบเชิงแนวคิดเพื่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด (Conceptual Model for) เป็นรูปแบบที่สร้างขึ้นมาเพื่ออธิบายทฤษฎี หรือปรากฏการณ์ เช่น รูปแบบที่สร้างขึ้นจากทฤษฎีการคัดสรรตามธรรมชาติ เพื่อนำไปอธิบายทฤษฎีการคงอยู่ของนักเรียนในโรงเรียน เป็นต้น จากการศึกษาประเภทของรูปแบบ สรุปได้ว่าการแบ่งประเภทของรูปแบบจะขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการอธิบายรูปแบบนั้นๆ จากการศึกษาประเภทของรูปแบบ สรุปได้ว่าการแบ่งประเภทของรูปแบบจะขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการอธิบายรูปแบบนั้นๆ

3.3 การสร้างและพัฒนารูปแบบ (MODEL)

บุญชม ศรีสะอาด (2535 : 104-106) ได้กล่าวถึงการวิจัยเกี่ยวกับการสร้างและพัฒนารูปแบบนั้นอาจทำได้ 2 วิธีดังนี้

1. การสร้างหรือพัฒนารูปแบบ ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะสร้างหรือพัฒนารูปแบบขึ้นมา ก่อนเป็นรูปแบบตามสมมติฐาน โดยการศึกษาค้นคว้าทฤษฎีแนวความคิด รูปแบบที่มีผู้พัฒนาไว้แล้วในเรื่องเดียวกันหรือเรื่องอื่น ๆ และผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์สภาพ สถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งช่วยให้สามารถกำหนดองค์ประกอบหรือตัวแปรต่าง ๆ ภายในรูปแบบรวมทั้งลักษณะความสัมพันธ์ต่าง ๆ ซึ่งช่วยให้สามารถกำหนดองค์ประกอบหรือตัวแปรนั้น หรือลำดับก่อนหลังของแต่ละองค์ประกอบในรูปแบบ ในการพัฒนารูปแบบนั้น จะต้องใช้หลักเหตุผลเป็นรากฐานที่สำคัญและการศึกษาค้นคว้าซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบอย่างยิ่ง ซึ่งผู้วิจัยอาจคิด

โครงสร้างของรูปแบบขึ้นก่อนแล้วปรับปรุงโดยอาศัยข้อเสนอเทศจากการศึกษาค้นคว้าทฤษฎี แนวความคิด รูปแบบหรือผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง หรือทำการศึกษาองค์ประกอบย่อยหรือตัวแปรแต่ละตัวแล้วคัดเลือกรูปแบบย่อย หรือตัวแปรที่สำคัญประกอบขึ้นเป็นโครงสร้างของรูปแบบก็ได้ หัวใจสำคัญของขั้นตอนนี้คือการเลือกเฟ้นองค์ประกอบในรูปแบบ (ตัวแปรหรือกิจกรรม) เพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสม ผู้วิจัยควรกำหนดหลักการในการพัฒนารูปแบบอย่างชัดเจน เช่น เป็นรูปแบบที่ไม่ซับซ้อนสามารถนำไปปฏิบัติได้ง่าย ตัวแปรในรูปแบบมีน้อยตัวแต่สามารถอธิบายผลได้มากในการวิจัย บางเรื่องจำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความถูกต้องเหมาะสม

2. การทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ หลังจากได้พิจารณารูปแบบในขั้นต้นแล้ว จำเป็นต้องทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบดังกล่าว เพราะว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นนั้นถึงแม้ว่าจะพัฒนาโดยมีรากฐานจากทฤษฎีแนวความคิด รูปแบบของคนอื่น และผลการวิจัยที่ผ่านมาแล้วหรือแม้กระทั่งการถกเถียงจากผู้เชี่ยวชาญแล้วก็ตาม แต่ก็ยังเป็นเพียงรูปแบบตามสมมติฐานซึ่งจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริง หรือการทดลองนำไปใช้ในสถานการณ์จริงเพื่อทดสอบดูว่ามีความเหมาะสมหรือไม่บางครั้งจึงใช้คำว่า การทดสอบประสิทธิภาพของรูปแบบในเรื่องนี้ (Eisner, 1976) ได้เสนอแนวความคิดการพัฒนาและตรวจสอบโดยการใช้ผู้ทรงคุณวุฒิในบางเรื่อง ที่ต้องการความละเอียดอ่อนมากกว่าการวิจัยในเชิงปริมาณ โดยเชื่อว่าการรับรู้ที่เท่ากันเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของผู้รู้และได้เสนอแนวความคิดการประเมิน โดยผู้ทรงคุณวุฒิไว้ดังนี้

1) การประเมินโดยทางนี้ ไม่ได้เน้นผลสัมฤทธิ์ของเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ตามรูปแบบการประเมินแบบองค์เป้าหมาย (Goal-Based Model) การตอบสนองปัญหาและความต้องการของผู้เกี่ยวข้องตามรูปแบบการประเมินแบบตอบสนอง (Responsive Model) หรือกระบวนการตัดสินใจ (Decision Making Model) อย่างไรก็ตามหนึ่งแต่การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิจะเป็นการวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งเฉพาะประเด็นที่นำมาพิจารณา ซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอไป แต่อาจจะผสมผสานปัจจัยในการพิจารณาต่าง ๆ เข้าด้วยกันตามวิจรณ์ญาณของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพ ประสิทธิภาพ หรือความเหมาะสมของสิ่งที่ทำงานประเมิน

2) เป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง (Specialization) ในเรื่องที่จะประเมิน โดยที่พัฒนามาจากรูปแบบการวิจารณ์งานศิลป์ (Art Criticism) ที่มีความละเอียดอ่อนลึกซึ้งและต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัย เนื่องจากการวัดคุณค่าไม่อาจประเมินด้วยเครื่องวัดใดๆ ได้และต้องใช้ความรู้ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริง ต่อมาได้มีการนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้ในทางการศึกษาระดับสูงและในวงการอุดมศึกษามากขึ้น ในสาขาเฉพาะที่ต้องอาศัยผู้รู้ ผู้เล่นในเรื่องนั้นๆ จึงจะทราบและเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

3) เป็นรูปแบบที่ใช้ตัวบุคคล คือผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการประเมิน โดยให้ความเชื่อถือกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เที่ยงธรรมและมีคุณประโยชน์ที่ดี ทั้งนี้มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาต่าง ๆ นั้น จะเกิดจากประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒินั่นเอง

4) เป็นรูปแบบที่ยอมรับให้ความยืดหยุ่น ในกระบวนการการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิตามอรรถศาสตร์และความถนัดของแต่ละบุคคล นับตั้งแต่การกำหนดประเด็นสำคัญที่พิจารณา การบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ การเก็บรวบรวม การประเมินผล การวินิจฉัยข้อมูล ตลอดจนวิธีการนำเสนอ

วิลเลอร์ (Willer.1986 : 83) กล่าวว่า การพัฒนารูปแบบ โดยทั่วไปแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้าง (Construct) รูปแบบ และ 2) การหาความเที่ยงตรง (Validity) ของรูปแบบ (บุญส่ง หาญพานิช 2546 : 112 - 118) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ ในสถาบันอุดมศึกษาไทย” โดยดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การศึกษาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ แนวความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติความรู้ องค์ความรู้ และการบริหารจัดการศึกษาของไทย ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการความรู้ กระบวนการจัดการความรู้ โครงสร้างพื้นฐานของการบริหารจัดการความรู้ โดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ และการสอบถามผู้บริหาร 2) การจัดทำร่างรูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย โดยนำผลสรุปจากการวิเคราะห์สาระจากการสัมภาษณ์อธิการบดีและจากการวิเคราะห์แบบสอบถาม นำมาสรุปเป็นข้อค้นพบเพื่อใช้เป็นฐานในการสร้างร่างรูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทยและ 3) การตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทยโดยผู้ทรงคุณวุฒิ หลังจากนั้น จึงปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการบริหารจัดการความรู้ตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

คีวาส (Keeves. 1988 อ้างถึงใน Sallis, 2002) ได้กล่าวถึงหลักการอย่างกว้างๆ เพื่อกำกับการสร้างรูปแบบไว้ 4 ประการ คือ 1) รูปแบบควรประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้างมากกว่าความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงแบบธรรมดา อย่างไรก็ตามความเชื่อมโยงเชิงเส้นตรงแบบธรรมดาทั่วไปก็มีประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการศึกษาวิจัยในช่วงต้นของการพัฒนารูปแบบ 2) รูปแบบควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบได้ สามารถตรวจสอบได้ด้วยการสังเกตและหาข้อสนับสนุนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ 3) รูปแบบควรต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ดังนั้นนอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้แล้ว รูปแบบควรใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย 4) นอกจากคุณสมบัติต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่ และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่การพัฒนารูปแบบนั้นอาจจะมีขั้นตอนในการดำเนินงานแตกต่างกันไป แต่โดยทั่วไปจะมี

ขั้นตอนในการพัฒนา คือ 1) การสร้างรูปแบบ (Construct) 2) การหาความเที่ยงตรง (Validity) ส่วนรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนว่ามีการดำเนินงานอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะและกรอบแนวคิดที่เป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบนั้น ๆ

กล่าวโดยสรุปจากการศึกษาแนวคิดและกระบวนการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ สามารถสรุปได้ว่าการพัฒนารูปแบบแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างหรือพัฒนารูปแบบ และ 2) การตรวจสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ ซึ่งแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้าง หรือพัฒนารูปแบบ ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะสร้างหรือพัฒนารูปแบบขึ้นมาก่อนเป็นรูปแบบตามสมมติฐาน (Hypothesis Model) โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ผู้วิจัยอาจจะศึกษารายกรณีหน่วยงานที่ดำเนินการในเรื่องนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งผลการศึกษานำมาใช้กำหนดองค์ประกอบหรือตัวแปรต่าง ๆ ภายในรูปแบบรวมทั้งลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหรือตัวแปรเหล่านั้น หรือลำดับก่อนหลังของแต่ละองค์ประกอบในรูปแบบ ดังนั้น การพัฒนารูปแบบในขั้นตอนนี้จะต้องอาศัยหลักการของเหตุผลเป็นรากฐานสำคัญ ซึ่งโดยทั่วไปการศึกษาในขั้นตอนนี้จะมีขั้นตอนย่อย ๆ ดังนี้

1.1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำสารสนเทศที่ได้มาวิเคราะห์ และสังเคราะห์เป็นร่างกรอบความคิดการวิจัย

1.2 การศึกษาจากบริบทจริงในขั้นตอนนี้อาจจะดำเนินการได้หลายวิธี ดังนี้

1.2.1 การศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินการในปัจจุบันของหน่วยงาน โดยศึกษาความคิดเห็นจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง (Stakeholder) ซึ่งวิธีศึกษาอาจจะใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสอบถาม การสำรวจ การสนทนากลุ่ม เป็นต้น

1.2.2 การศึกษารายกรณี (Case Study) หรือพหุกรณี หน่วยงานที่ประสบผลสำเร็จ หรือมีแนวปฏิบัติที่ดีในเรื่องที่ศึกษา เพื่อนำมาเป็นสารสนเทศที่สำคัญในการพัฒนารูปแบบ

1.2.3 การศึกษาข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิ วิธีศึกษาอาจจะใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นต้น

1.3 การจัดทำรูปแบบ ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะใช้สารสนเทศที่ได้ในข้อ 1.1 และ 1.2 มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อกำหนดเป็นกรอบความคิดการวิจัย เพื่อนำมาจัดทำรูปแบบ

ขั้นตอนที่ 2 การทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ ภายหลังจากที่ได้พัฒนารูปแบบในขั้นตอนแรกแล้วจำเป็นที่จะต้องทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบดังกล่าว เพราะรูปแบบที่พัฒนาขึ้นถึงแม้จะพัฒนาโดยมีรากฐานจากทฤษฎี แนวความคิดรูปแบบของบุคคลอื่น และผลการวิจัยที่ผ่านมา

แต่ก็เป็นเพียงรูปแบบตามสมมติฐาน ซึ่งจำเป็นที่จะต้องตรวจสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบว่ามีความเหมาะสมหรือไม่เป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพตามที่มุ่งหวังหรือไม่ การเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริงหรือทดลองใช้รูปแบบในสถานการณ์จริงจะช่วยให้ทราบอิทธิพลหรือความสำคัญขององค์ประกอบย่อยหรือตัวแปรต่าง ๆ ในรูปแบบผู้วิจัยอาจจะปรับปรุงรูปแบบใหม่โดยการตัดองค์ประกอบหรือตัวแปรที่พบว่าไม่มีอิทธิพลหรือมีความสำคัญน้อยออกจากรูปแบบ ซึ่งจะทำให้ได้รูปแบบที่มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

3.4 ขั้นตอนการพัฒนารูปแบบ (MODEL)

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบพบว่าการพัฒนารูปแบบนั้นอาจจะมีขั้นตอนในการดำเนินงานแตกต่างกันไปแต่โดยทั่วไปแล้วอาจจะแบ่งออกเป็นสองตอนใหญ่ๆ คือการสร้างรูปแบบ (construct) และการหาความตรง (validity) ของรูปแบบวิลเลอร์ (Willer, 1967 : 83) ส่วนรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนว่ามีการดำเนินการอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะและกรอบแนวคิดซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบนั้นๆ ตัวอย่างงานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ ได้แก่ การพัฒนารูปซึ่งเป็นรูปแบบการควบคุมวิทยานิพนธ์ของบุญชม ศรีสะอาด (2535 : 13) ซึ่งได้แบ่งการดำเนินการออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ การพัฒนารูปแบบ และการทดสอบประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของรูปแบบในส่วนการพัฒนารูปแบบนั้นดำเนินการโดยวิเคราะห์ลำดับในการทำวิทยานิพนธ์หลักการเขียนรายงานการวิจัยจุดบกพร่องที่มักจะพบในการทำวิทยานิพนธ์ฯแล้วนำองค์ประกอบเหล่านั้นมาสร้างเป็นรูปแบบการควบคุมวิทยานิพนธ์ตามลำดับขั้นในการทำวิทยานิพนธ์หลังจากนั้นจะเป็นขั้นตอนที่ 2 นำรูปแบบดังกล่าวไปทดสอบและประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของรูปแบบการพัฒนารูปแบบอีกวิธีหนึ่งตามแนวทางการศึกษาของรุ่งรัชดาพร เวหะชาติ (2548 : 92-93) ได้พัฒนารูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การของสถานศึกษาขึ้นพื้นฐานโดยมุ่งศึกษาการพัฒนารูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เหมาะสมซึ่งในการศึกษามีรายละเอียดในการดำเนินการ 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับแนวคิดและหลักการบริหารคุณภาพทั้งองค์การ โดยสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่ได้รับเลือกเป็นโครงการนำร่อง การวิจัยและการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อคุณภาพการศึกษารวมทั้งการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการศึกษาสภาพจริงจากรายงานการประเมินตนเองในโรงเรียนที่ผ่านการประเมินคุณภาพ

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการสร้างรูปแบบจำลองเพื่อสร้างรูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การ โดยการสังเคราะห์แบบสัมภาษณ์จากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 นำมาสร้างเป็นรูปแบบจำลองระบบบริหารคุณภาพทั้งองค์การด้วยการสร้างเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิแบบเลือกตอบเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยให้ผู้ทรงคุณวุฒิแสดงความคิดเห็น โดยอิสระ

ขั้นตอนที่ 3 เป็นการพัฒนารูปแบบระบบบริหารคุณภาพทั้งองค์กรโดยใช้เทคนิคเดลฟายจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้รูปแบบที่มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติโดยการใช้อยู่แบบจำลองจากขั้นตอนที่ 2 นำมาศึกษาวิเคราะห์และกำหนดรูปแบบระบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรด้วยเทคนิคเดลฟาย 3 รอบ

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์หาความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบโดยผู้ปฏิบัติงานในสถานศึกษาคือผู้บริหารสถานศึกษาครูผู้สอนและกรรมการสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ 5 การสรุปและนำเสนอรูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรและจัดทำเป็นรายงานผลการวิจัยต่อไป

พรพิมล ธรรมชาภิรมย์โชค (2550 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการพัฒนาารูปแบบการจัดการความรู้สำหรับหน่วยงานภาครัฐได้แบ่งการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาการวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารรายงานคำรับรองการปฏิบัติราชการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2549 จำนวน 140 ชุดใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการความรู้โดยการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการจัดการความรู้จำนวน 20 คน ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ขั้นตอนที่ 3 การร่างและการตรวจสอบรูปแบบการจัดการความรู้สำหรับหน่วยงานภาครัฐโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการความรู้จำนวน 11 คน ใช้วิธีการสนทนากลุ่มและ

ขั้นตอนที่ 4 การนำเสนอรูปแบบการจัดการความรู้ของหน่วยงานภาครัฐ โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน รับรองความเหมาะสมการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4. เครือข่าย

4.1 ความหมายของเครือข่าย

ในทางสังคมวิทยา เครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างหนึ่งที่แตกต่างไปจากกลุ่ม โดยที่กลุ่มจะมีขอบเขตที่ชัดเจน รู้ว่าใครเป็นสมาชิก ใครไม่ใช่สมาชิก มีความเป็นรูปธรรม มองเห็นได้มีโครงสร้างทางสังคมในระดับหนึ่ง แต่เครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่มีขอบเขต การเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายอาจจะมองเห็นและมองไม่เห็นเป็นรูปธรรมก็ได้ สาระของการเชื่อมโยงระหว่างกันที่จะช่วยให้มองเห็นรูปธรรมของเครือข่ายมี 3 ลักษณะ คือ เครือข่ายการแลกเปลี่ยน เครือข่ายการติดต่อสื่อสาร และเครือข่ายความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกัน เครือข่ายไม่มีโครงสร้างที่แน่นอนตายตัว อาจมีการออกแบบโครงสร้างขึ้นมาทำหน้าที่สานความสัมพันธ์ระหว่างคน/กลุ่มองค์กรให้ต่อเนื่อง แต่ในเครือข่ายไม่มีใครบังคับให้ใครกระทำ

อะไรได้ แต่ละคน/กลุ่มองค์กรต่างก็เป็นศูนย์กลางของเครือข่ายได้พอๆ กัน ดังนั้นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายจึงมีความซับซ้อนกว่ากลุ่ม/องค์กรมากนัก (Boissevain and Mitchell, 1973)

พอล สตาร์คีย์ Paul Starkey (1997) ให้ความหมายของ "เครือข่าย" ว่า คือ กลุ่มของคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน ในลักษณะที่บุคคลหรือองค์กรสมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระในการดำเนินกิจกรรมของตน การสร้างเครือข่ายเป็นการทำให้บุคคลและองค์กรที่กระจัดกระจายได้ติดต่อและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ อีกทั้งให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อนที่ต่างก็มีความเป็นอิสระ มากกว่าสร้างการคบค้าสมาคมแบบฟุ้งฟิง

สรุปได้ว่า เครือข่าย คือ การเชื่อมโยงการดำเนินงานของฝ่ายต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบและอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อปฏิบัติการกิจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน โดยที่แต่ละฝ่ายยังคงปฏิบัติการกิจหลักของตนต่อไปอย่างไม่สูญเสียเอกลักษณ์และปรัชญาของตนเอง การเชื่อมโยงนี้อาจเป็นรูปของการรวมตัวกันแบบหลวมๆ เฉพาะกิจตามความจำเป็น หรืออาจอยู่ในรูปของการจัดองค์กรที่เป็นโครงสร้างของความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน

4.2 การสร้างเครือข่าย

สตาร์คีย์ Starkey เสนอแนวทางในการสร้างเครือข่ายว่าควรดำเนินการดังนี้

1. เชิญองค์กรและผู้มีส่วนได้เสียมาร่วมประชุม โดยมีหัวข้อการประชุมที่น่าสนใจเกี่ยวกับผลประโยชน์ร่วม หรือเป้าประสงค์ที่เกี่ยวข้องกัน มอบหน้าที่ในการบริหารจัดการการประชุมให้กับบรรดาผู้มีส่วนได้เสียร่วมกันรับผิดชอบ การหาข้อตกลงร่วมในกิจกรรมที่เป็นผลประโยชน์ร่วมดังกล่าว

2. กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเครือข่าย ทิศทาง กิจกรรมหลัก และคุณสมบัติของสมาชิกให้ชัดเจน โดยให้สมาชิกส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดด้วย เพื่อป้องกันการครอบงำจากกลุ่มคนบางกลุ่ม ทั้งนี้ควรมีการทบทวนเป็นระยะ ๆ เพื่อปรับให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคม และความต้องการของสมาชิก

3. จัดตั้งกลุ่มแกนของเครือข่ายที่ปวารณาตัวเข้ามาทำหน้าที่ประสานงาน จัดการ และส่งกำลังบำรุงให้กับสมาชิก ซึ่งต้องไม่ติดอยู่กับกิจกรรมประจำวันขององค์กรตัวเอง และกลุ่มแกนต้องดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายให้บังเกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้ต้องมีการหมุนเวียนเปลี่ยนกลุ่มผู้นำเครือข่าย เพื่อพัฒนาภาวะผู้นำของสมาชิก และป้องกันการผูกขาดอำนาจ

4. ความรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและความผูกพันที่เหนียวแน่น มีส่วนอย่างสำคัญต่อความสำเร็จของเครือข่าย ควรเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การเลือกกิจกรรมและวิธีการทำงานของเครือข่ายในลักษณะประชาธิปไตย

5. เครือข่ายต้องมีวิธีการจัดหาและจัดการทรัพยากร เพื่อความมีประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนกิจการของเครือข่าย และความสามารถในการพึ่งตนเอง ทรัพยากรนี้ไม่ได้หมายถึงเงินทุนเท่านั้น แต่ยังหมายความรวมถึงคุณภาพของสมาชิก วิธีการจัดการแบบมีส่วนร่วม เทคโนโลยี การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ฯลฯ

6. ทำให้เครือข่ายมีสถานภาพถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อให้เครือข่ายและผู้นำเครือข่ายได้รับการสนับสนุน และความไว้วางใจจากสมาชิกเครือข่าย อีกทั้งยังได้สามารถดำเนินงานได้กว้างขวาง อาจมีชื่อและสัญลักษณ์ของเครือข่ายเพื่อให้เป็นที่จดจำได้ง่าย และอาจส่ง ข่าวสารไปให้กับบุคคลเป้าหมายที่สามารถให้การรับรองเครือข่ายได้

7. ควรสนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายกับเครือข่าย เพื่อเสริมให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งมากขึ้น ซึ่งมีได้ทั้งทางแนวราบ แนวตั้ง หรือในภูมิภาคต่างระดับกัน การเชื่อมเครือข่ายทำได้ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ด้วยการมีกิจกรรมร่วมกัน หรือเป็นตัวแทนร่วมกันในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการที่เกี่ยวข้อง และการร่วมกันประสานงานการประชุม

8. ควรมีการติดตามผลและประเมินผลเป็นประจำสม่ำเสมอและถี่ถ้วน โดยดูความสอดคล้องของแผนการทำงานกับวัตถุประสงค์ ความก้าวหน้าและความสำเร็จของเครือข่ายในแต่ละระยะ ทั้งนี้ควรให้สมาชิกเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดวิธีและเครื่องชี้วัดประสิทธิภาพของกิจกรรมเครือข่ายและร่วมเรียนรู้ตลอดกระบวนการติดตามและประเมินผล

9. ควรมีการจัดหลักสูตรฝึกอบรมด้านการจัดการเครือข่ายให้กับองค์กรแกน และผู้นำเครือข่ายสม่ำเสมอ

10. ถ้าวัตถุประสงค์ของเครือข่ายดี การเชื่อมโยงภายในเครือข่ายเหมาะสม เอื้อให้เกิดความเคลื่อนไหวของกิจกรรมและความแข็งขันของสมาชิก โครงการหรือกิจกรรมมีลักษณะกระจายอำนาจไปให้กับมวลสมาชิกที่ได้รับประโยชน์ การดำเนินงานของเครือข่ายจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ในที่สุด

4.3 องค์ประกอบของเครือข่าย

องค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นเครือข่าย ได้แก่

1. หน่วยชีวิตหรือสมาชิก เป็นองค์ประกอบเบื้องต้นของความเป็นเครือข่าย ที่สร้างระบบปฏิสัมพันธ์โดยแต่ละหน่วยชีวิตและแต่ละปัจเจกบุคคล จะดำเนินการสานต่อเพื่อหาแนวร่วมในการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ เพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ร่วมกันตามหลักธรรมชาติที่ทุกสรรพสิ่งจะต้องพึ่งพา

อาศัยและสร้างกระบวนการที่สืบเนื่องเพื่อรักษาความเป็นไปของชีวิต ดังนั้นหน่วยชีวิตหรือสมาชิกในองค์กรนั้น จะเป็นองค์ประกอบหลักที่ก่อให้เกิดความเป็นเครือข่าย

2. จุดมุ่งหมาย เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่ง เพราะหากว่าบุคคลกลุ่ม องค์กร มารวมกันเพียงเพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยไร้ความมุ่งมั่นหรือจุดมุ่งหมายร่วมกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีอาจกล่าวได้ว่าเป็นเครือข่าย เพราะความเป็นเครือข่ายจะต้องมีความหมายถึง “การร่วมกันอย่างมีจุดหมาย” เพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์และกระบวนการเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายนั้น

3. การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก การที่แต่ละหน่วยชีวิตหรือการที่แต่ละบุคคลจะมารวมกันนั้น สิ่งที่จะยึดโยงสิ่งต่างๆ เข้าด้วยกัน คือ การทำหน้าที่ต่อกัน และกระทำอย่างมีจิตสำนึก เพราะหากขาดจิตสำนึกต่อส่วนรวมแล้ว กระบวนการนั้นจะเป็นเพียงการจัดตั้งและเรียกร้องหาผลประโยชน์ตอบแทนเท่านั้น และการที่คนจะมารวมกลุ่มเป็นองค์กรเครือข่ายได้นั้น นอกจากจะมีความสนใจหรืออุปนิสัยใจคอที่คล้ายคลึงกันแล้ว บุคคลยังต้องมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม กล่าวคือเมื่อพวกเขาเห็นปัญหาหรือต้องการที่จะพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จิตใจที่มุ่งมั่นซึ่งเป็นปัจจัยภายในของแต่ละบุคคล ย่อมเป็นแรงขับเคลื่อนที่นำไปสู่การคิดวิเคราะห์และการค้นหาวิธีเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ รวมทั้งแสวงหาแนวร่วมจากเพื่อนร่วมอุดมการณ์ เพื่อสร้างพลังอำนาจในการต่อรองหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันจนกลายเป็นองค์กรเครือข่ายที่ทุกฝ่ายต่างก็มีความไว้วางใจต่อกัน ทั้งนี้ เพราะความเป็นเครือข่าวนั้น สามารถที่จะตอบสนองกระบวนการแก้ไขปัญหาได้มากกว่า

4. การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยน ในองค์ประกอบของความเป็นเครือข่ายสิ่งหนึ่งที่จะขาดมิได้ก็คือการมีส่วนร่วม การพึ่งพาอาศัยและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสมาชิกจะเป็นปัจจัยที่หนุนเสริมให้เครือข่าวนั้นมีพลังมากขึ้น เพราะการมีส่วนร่วมจะทำให้สมาชิกมีความรู้สึกที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย ซึ่งจะช่วยให้ทุกฝ่ายหันหน้าเข้าหากันและพึ่งพากันมากขึ้น นอกจากนี้ ในระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ก็มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะนำไปสู่การให้และการรับ รวมถึงการระดมทรัพยากรเพื่อให้ภารกิจที่เครือข่ายดำเนินการร่วมกันนั้นบรรลุถึงเป้าหมาย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จึงเป็นทั้งแนวคิด กระบวนการและวิธีการของการจัดการเครือข่าย เป็นกระบวนการสร้างข้อมูลที่ต้องเนื่อง เพราะถ้าไม่มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันที่มาจากมีส่วนร่วมแล้ว พัฒนาการของเครือข่ายจะเป็นไปอย่างช้าๆ และอาจถดถอยลง ดังนั้น การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนจึงเสมือนกลไกที่เป็นแรงผลักดันให้ความเป็นเครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

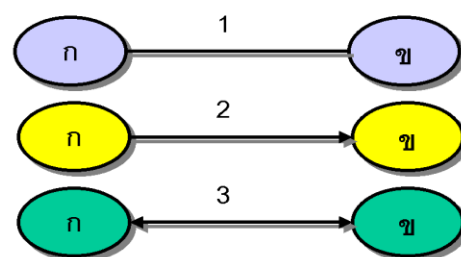
5. ระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร ถ้ากล่าวถึงเครือข่ายว่าเป็นความสัมพันธ์ที่โยงใยแล้ว สิ่งที่มีความสำคัญต่อเครือข่าย คือ ข้อมูลและการสื่อสารระหว่างกัน นับตั้งแต่การสื่อสารระหว่างปัจเจกบุคคลกับปัจเจกบุคคล กลุ่มกับกลุ่ม และระหว่างเครือข่ายกับเครือข่าย รวมทั้งระบบความสัมพันธ์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยกระบวนการสื่อสารนั้นจะช่วยให้สมาชิกในเครือข่ายเกิดการรับรู้ เกิดการยอมรับในกระบวนการทำงานและช่วยรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน ความสัมพันธ์ที่เกิดจากการติดต่อสื่อสารที่ต่อเนื่องเช่นนี้ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของเครือข่าย ถ้าระบบความสัมพันธ์มิได้รับการตอบสนองหรือขาดการติดต่อแล้วความเป็นเครือข่ายก็อยู่ในภาวะที่เสื่อมถอย ดังนั้นการพัฒนาาระบบเครือข่ายจะต้องยึดหลักการของความสัมพันธ์และการสื่อสารระหว่างกัน โดยมีกิจกรรมและข้อมูลเพื่อให้เกิดความเคลื่อนไหวของเครือข่ายนั้นๆ

4.4 ทฤษฎีเครือข่ายกับชุมชน

เครือข่ายสังคม หมายถึง กลุ่มของความสัมพันธ์ที่บุคคลกลุ่มหนึ่งมีต่อกันและกัน ลักษณะของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นสามารถนำไปใช้อธิบายพฤติกรรมของบุคคลเหล่านั้นได้หรืออีกความหมายหนึ่งคือ ชุดของการเชื่อมโยงซึ่งกันและกันระหว่างบุคคล ที่ก่อให้เกิดสายใยผูกพันของครอบครัว เพื่อน และคนรู้จักในช่วงชีวิตของคนเครือข่ายสังคมอาจเปรียบได้กับภาพของจุดต่างๆ ที่มีการเชื่อมโยงกันด้วยเส้นตรงหลาย ๆ เส้น จุดคือบุคคล และเส้นตรงคือสายสัมพันธ์ บุคคลแต่ละคนจึงเป็นเสมือนจุดศูนย์กลางที่มีสายสัมพันธ์กับจุดหรือบุคคลอื่นที่มีสายสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ต่อไปอีกที่บุคคลตรงจุดศูนย์กลางไม่รู้จักแนวทางการวิเคราะห์เครือข่ายสามารถนำมาใช้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่งต่าง ๆ ได้ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับโลก สรรพสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในเครือข่ายความสัมพันธ์เราเรียกว่า จุด (Node) ถ้ามีการเชื่อมโยงระหว่างจุดต่าง ๆ ความสัมพันธ์ของจุดเหล่านี้ก็คือ เครือข่าย (network) ดังภาพ

การแสดงผลทฤษฎีช่วยให้การทำความเข้าใจเรื่องของเครือข่ายง่ายขึ้น ดังภาพ กำหนดให้ [ก] กับ [ข] เป็น จุด (Nodes) เส้น เป็นความสัมพันธ์ (Link) คู่ที่ 1 [ก] กับ [ข] มีความสัมพันธ์กัน แต่ไม่มีความรู้สึกอะไรต่อกัน คู่ที่ 2 [ก] ชอบ [ข] คู่ที่ 3 [ก] และ [ข] ต่างก็ชอบพอกัน ถ้าความสัมพันธ์ระหว่าง [ก] กับ [ข] มีหลายรูปแบบมากเท่าไร ความสัมพันธ์ระหว่าง [ก] กับ [ข] ก็ยิ่งซับซ้อนมากขึ้นเท่านั้น ความสัมพันธ์อาจอยู่ในรูปของการไปมาหาสู่ การให้ของขวัญกัน การเคารพนับถือกัน เป็นต้น

เครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างหนึ่งที่แตกต่างไปจากกลุ่ม โดยที่กลุ่มจะมีขอบเขตที่ชัดเจน รู้ว่าใครเป็นสมาชิก ใครไม่ใช่สมาชิก มีความเป็นรูปธรรม มองเห็นได้



ความสัมพันธ์ระหว่าง nodes

มีโครงสร้างทางสังคมในระดับหนึ่ง แต่เครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่มีขอบเขต การเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายอาจจะมองเห็นและมองไม่เห็นเป็นรูปธรรมก็ได้ สาระของการเชื่อมโยงระหว่างกันที่จะช่วยให้มองเห็นรูปธรรมของเครือข่ายมี 3 ลักษณะคือ เครือข่าย การแลกเปลี่ยน เครือข่ายการติดต่อสื่อสาร และเครือข่ายความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกัน เครือข่ายไม่มีโครงสร้างที่แน่นอนตายตัว อาจมีการออกแบบโครงสร้างขึ้นมาทำหน้าที่สานความสัมพันธ์ระหว่างคน/กลุ่มองค์กรให้ต่อเนื่อง แต่ในเครือข่ายไม่มีใครบังคับให้ใครทำอะไรได้ แต่ละคน/กลุ่มองค์กรต่างก็เป็นศูนย์กลางของเครือข่ายได้พอ ๆ กัน ดังนั้นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายจึงมีความซับซ้อนกว่ากลุ่ม/องค์กรมากนัก ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันและกันของบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่ในเครือข่ายสังคมนั้น เป็น ความสัมพันธ์ในทุก ๆ ด้านที่บุคคลทั้งหมดในเครือข่ายสังคมมีต่อกัน ทั้งระบบเศรษฐกิจ การแต่งงาน เครือญาติ การเมือง และอื่น ๆ ส่วนพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมขึ้นได้แก่การไปมา หาผู้การเยี่ยมเยียน การปรึกษาหารือ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เครือข่ายสังคมของบุคคลหนึ่ง ๆ จึงเปรียบเสมือนสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลนั้น ๆ ขณะเดียวกันบุคคลนั้น ๆ ก็เปรียบเสมือนส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมทางสังคมของบุคคลอื่น ๆ ในเครือข่ายสังคม ซึ่งสามารถส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของผู้อื่นด้วยเช่นกัน ความสัมพันธ์ทางสังคมที่บุคคลมีต่อกันและกันภายในเครือข่าย เมื่อเริ่มจากบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลางก็จะขยายวงกว้างออกไปได้หลายปริมาตรตามขั้นตอนของวงจรชีวิต สถานภาพและบทบาทของบุคคลผู้นั้น เกิดเป็นเครือข่ายรวมและเครือข่ายย่อย

เครือข่ายย่อยก็คือความสัมพันธ์ส่วนหนึ่งในหลาย ๆ ส่วนของเครือข่ายรวม ตั้งอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ เครือญาติ การเมือง หรือระบบย่อยอื่น ๆ ของสังคม เครือข่ายรวมเปรียบเสมือนระบบสังคมใหญ่ และเครือข่ายย่อยเปรียบเสมือนระบบสังคมย่อย ในการค้นหาหรือแม้แต่ส่งเสริมพัฒนาเครือข่ายเราอาจเริ่มจากเครือข่ายย่อยได้

โครงสร้างของเครือข่ายที่ซับซ้อนขึ้นไปอีก เราเรียกว่า โครงข่าย (NET) โครงข่ายประกอบด้วย เครือข่ายหลายเครือข่าย (networks) การทำงานของเครือข่ายต่าง ๆ ในโครงข่ายหนึ่งหรือหลายโครงข่ายเป็นการทำงานแบบจัดการตนเอง จัดระเบียบกันเอง เครือข่ายในโครงข่ายจะสลับซับซ้อนเพียงใด มีกี่ประเภท และสัมพันธ์กันอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับความเป็นมาของสังคมแต่ละแห่ง ซึ่งโครงข่ายมีทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่รัฐยอมรับ มีสถานภาพตามกฎหมายและที่อยู่นอกกฎหมาย ภายในโครงข่ายมีแนวความคิดสำคัญที่ใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างหน่วยและเครือข่ายที่อยู่ในโครงข่ายนั้น แนวความคิดดังกล่าวคือ แนวความคิดที่ว่าด้วยอำนาจและศูนย์กลาง (Power and centrality) คนที่มีตำแหน่งเป็นศูนย์กลางเป็นตำแหน่งที่มีเอกสิทธิ์เหนือคนที่ยอมลดชั้นในวงนั้น คนศูนย์กลางนี้ เราเรียกว่า hub ซึ่งสามารถหวังได้ว่าจะต้องให้ความสนใจ

เป็นพิเศษกับเรื่องของอำนาจ งานวิจัยจำนวนมากได้ข้อสรุปว่า คนศูนย์กลางได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้มีอำนาจ ทั้งในองค์กรและในเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ อีกทั้งยังพบอีกว่า ความสัมพันธ์ไม่เป็นไปอย่างตรงไปตรงมาและไม่เป็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันด้วย และแม้ว่าเรื่องของคนศูนย์กลางเป็นคุณลักษณะทางโครงสร้างที่สำคัญ แต่ก็เป็นเรื่องลำบากที่จะค้นหาคุณสมบัติให้ชัดเจน

คนศูนย์กลางในเครือข่ายดำเนินการบางอย่างที่ไม่เท่าเทียมในการจัดแบ่งชั้นทางสังคม Linton Freeman (1979) จำแนกรูปแบบของคนศูนย์กลางออกเป็น 3 รูปแบบ

1. ระดับของการเป็นศูนย์กลาง (Degree Centrality) การวัดความเป็นศูนย์กลางของบุคคลสามารถวัดได้จากจำนวนของการติดต่อกับคนอื่น คนที่เป็นศูนย์กลางจะมีการติดต่ออย่างแข็งขันกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในเครือข่าย ในขณะที่คนที่อยู่ขอบ ๆ เครือข่ายจะไม่มี การติดต่อกับคนอื่นบ่อยครั้งนัก การวัดสามารถวัดจากการติดต่อทั้งทางอ้อมผ่านคนที่เป็ นสื่อ และการติดต่อ โดยตรง

2. ความใกล้ชิดของการเป็นศูนย์กลาง (Closeness centrality) วัดจากผลรวมของระยะทางระหว่างคนศูนย์กลางกับคนที่ติดต่อด้วยทั้งหมด การวิจัยของนักวิชาการหลายท่านชี้ว่า ความใกล้ชิดของบุคคลที่มีต่อคนอื่นที่เพิ่มขึ้น ทำให้เขาสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร อำนาจ เกียรติ อิทธิพล และมีสถานภาพทางสังคมที่สูงขึ้น

3. การคั่นกลางของคนที่เป็นศูนย์กลาง (Between's centrality) การคั่นกลางแสดงถึง ความสำคัญของคนศูนย์กลาง ยังมีศักยภาพในการเป็นคนกลางได้มากเท่าไร ก็สามารถควบคุมการ flow ของการติดต่อสื่อสารและความเป็นอิสระของคนในเครือข่ายที่จะติดต่อสื่อสารกับคนอื่น ๆ ได้มากเท่านั้น

4.5 ประโยชน์ของเครือข่าย

ประโยชน์เฉพาะหน้าของเครือข่ายเห็นได้จากผลงานที่สมาชิกดำเนินการ ส่วนประโยชน์ระยะยาวจะบังเกิดในรูปของควมมีประสิทธิภาพของการวิจัยและพัฒนา การถ่ายทอดวิธีการทำงาน และระบบที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เครือข่ายในการพัฒนามีประโยชน์หลายประการ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ สมาชิกและกิจกรรมของเครือข่าย ซึ่งพอจะรวบรวมได้ดังนี้

1. เครือข่ายช่วยให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทักษะ ความรู้ ประสบการณ์ เครื่องมือ และสื่อ ผ่านการประชุม การทดลองปฏิบัติการ การประชาสัมพันธ์ และการให้ความร่วมมือกันในการดำเนินโครงการ การแบ่งปันทักษะและประสบการณ์ให้แก่กันเป็นการเสริมความสมบูรณ์ให้กับสมาชิกเครือข่ายทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือองค์กร

2. การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการประสานงานในเครือข่ายช่วยลดการทำงาน และการใช้ทรัพยากรซ้ำซ้อน ทำให้การพัฒนาสามารถดำเนินไปได้ก้าวหน้า รวดเร็ว และส่งผลต่อสังคมในวงกว้างยิ่งขึ้น

3. เครือข่ายสามารถเชื่อมโยงคนที่อยู่ในระดับต่างกัน มีวิธีการทำงาน การจัดองค์กร และมีภูมิหลังต่างกันที่ไม่มีโอกาสติดต่อกัน เข้าด้วยกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลให้เกิดความเข้าใจกันมากขึ้น นำไปสู่การทำงานร่วมกัน เพื่อประโยชน์ของทุกฝ่าย

4. เครือข่ายสามารถทำให้คนและองค์กรที่ไม่มีความสัมพันธ์กันได้ทราบว่ายังมีบุคคลหรือหน่วยงานอื่นอีกมากที่สนใจทำงานในเรื่องเดียวกัน และเผชิญปัญหาเหมือนกัน

5. เครือข่ายสามารถทำให้ความต้องการของประชาชนได้รับการสนองตอบจากรัฐ

6. เครือข่ายช่วยชี้ให้เห็นปัญหาและประเด็นการพัฒนาที่ซับซ้อนและท่วมทับในหมู่บ้าน

7. เครือข่ายทำให้คนและองค์กรได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อน ได้รับกำลังใจ การจูงใจ และการยอมรับ ซึ่งมีความสำคัญต่อหน่วยเล็ก ๆ ที่อยู่นอกระบบราชการ

8. สามารถดึงศักยภาพความเชี่ยวชาญของนักวิชาการ/นักวิจัยที่มีความรู้ความสามารถ ซึ่งกระจายอยู่ในสถานบันอุดมศึกษา หน่วยวิจัยต่างๆ ของภาครัฐและภาคเอกชนภายในประเทศ รวมทั้งหน่วยวิจัยในมหาวิทยาลัย/สถาบันชั้นนำต่างประเทศ เพื่อผนึกพลังในการพัฒนาวิชาการ พัฒนา/สร้างหลักสูตร ร่วมผลิตบัณฑิตศึกษาโดยเฉพาะปริญญาเอกที่เน้นงานวิจัยพัฒนาและสร้างผลงานวิจัยที่เป็นโครงการขนาดใหญ่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาไทย พัฒนาประเทศ แก้ไขปัญหาของประเทศ และเสริมสร้างสมรรถนะการแข่งขันของประเทศได้

9. สามารถระดมทรัพยากรที่มีจำกัดให้มีการใช้อย่างมีประสิทธิภาพเกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งทรัพยากรบุคคล และอุปกรณ์เพื่อการศึกษาและวิจัยที่มีราคาแพง

10. สามารถผลิตบัณฑิตศึกษาโดยเฉพาะระดับปริญญาเอกที่มีคุณภาพเทียบเท่าสากล และมีศักยภาพการทำวิจัยในจำนวนที่มีมากขึ้นได้โดยเร็ว

11. เครือข่ายที่เข้มแข็งจะสามารถสร้างงานวิจัยที่มีคุณภาพอย่างต่อเนื่องระยะยาว ตอบสนองความต้องการของประเทศ รวมทั้งภาคอุตสาหกรรม สามารถแข่งขันได้ในระดับโลก

4.6 ข้อเสนอแนะการสร้างเครือข่ายที่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะการสร้างเครือข่ายที่ยั่งยืน มีดังนี้

1. สมาชิกที่เข้าร่วม ต้องเข้าใจเป้าหมายในการรวมตัวกันว่าจะก่อให้เกิดความสำเร็จในภาพรวม

2. สร้างการยอมรับในความแตกต่างระหว่างสมาชิก ยอมรับในรูปแบบและวัฒนธรรมองค์กรของสมาชิก

3. มีกิจกรรมสม่ำเสมอและมากพอที่จะทำให้สมาชิกได้ทำงานร่วมกัน เป็นกิจกรรมที่ต้องแน่ใจว่าทำได้ และกระจายงานได้ทั่วถึง ควรเลือกกิจกรรมที่ง่ายและมีแนวโน้มประสบความสำเร็จ

อย่าทำกิจกรรมที่ยากโดยเฉพาะครั้งแรกๆ เพราะถ้าทำไม่สำเร็จอาจทำให้เครือข่ายที่เริ่มก่อตัวเกิดการแตกสลายได้

4. จัดให้มีและกระตุ้นให้มีการสื่อสารระหว่างกันอย่างทั่วถึง และสม่ำเสมอ
5. สนับสนุนสมาชิกทุกกลุ่ม และทุกด้านที่ต้องการความช่วยเหลือ เน้นการช่วยเหลือกลุ่มสมาชิกที่ยังอ่อนแอให้สามารถช่วยตนเองได้
6. สร้างความสัมพันธ์ของบุคลากรในเครือข่าย
7. สนับสนุนให้สมาชิกได้พัฒนางานอย่างเต็มกำลังตามศักยภาพและความชำนาญที่มีอยู่โดยร่วมกันตั้งเป้าหมายในการพัฒนางานให้กับสมาชิกแต่ละกลุ่ม ส่งผลให้สมาชิกแต่ละกลุ่มมีความสามารถพิเศษเฉพาะด้าน เป็นพื้นฐานในการสร้างความหลากหลายและเข้มแข็งให้กับเครือข่าย
8. สร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ระหว่างบุคลากรทุกระดับของสมาชิกในเครือข่าย ในลักษณะความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อน
9. จัดกิจกรรมให้สมาชิกใหม่ของเครือข่าย เพื่อเชื่อมต่อกันกับคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ในการสืบทอดความเป็นเครือข่ายต่อไป
10. จัดให้มีเวทีระหว่างคนทำงานเพื่อพัฒนาหรือแก้ปัญหาในการทำงานด้านต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน
11. จัดให้มีช่องทางการทำงานร่วมกัน การสื่อสารที่ง่ายต่อการเข้าถึงที่ทันสมัยและเป็นปัจจุบัน เช่น สร้างระบบการส่งต่องาน และสร้างเว็บไซต์เพื่อเชื่อมโยงเครือข่ายเข้าด้วยกัน

5. ความพึงพอใจ

5.1 ความหมายของความพึงพอใจ

ความพึงพอใจตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Satisfaction” ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่มีผลต่อความสำเร็จของงานที่บรรลุเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นผลจากการได้รับการตอบสนองต่อแรงจูงใจหรือความต้องการ ได้มีผู้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้หลายความหมาย ดังนี้

จรัส โพธิ์จันทร์ (2553 : 17) ได้กล่าวถึง ความพึงพอใจว่าเป็นความรู้สึกของบุคคลต่อหน่วยงานซึ่งอาจเป็นความรู้สึกในทางบวก ทางเป็นกลาง หรือทางลบ ความรู้สึกเหล่านี้มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ กล่าวคือ หากความรู้สึกโน้มเอียงไปในทางบวก การปฏิบัติหน้าที่จะมีประสิทธิภาพสูง แต่หากความรู้สึกโน้มเอียงไปในทางลบ การปฏิบัติหน้าที่จะมีประสิทธิภาพต่ำ

สรชัย พิศาลบุตร (2549 : 8) กล่าวไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดหรือทัศนคติของผู้ปฏิบัติงานที่มีต่อการปฏิบัติงาน รวมทั้งกระบวนการ องค์กรประกอบ ตลอดจนปัจจัย

ที่เกี่ยวข้องกับงานนั้นๆ หากเป็นไปในทางบวกจะมีผลทำให้เกิดความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงาน จะมีการเสียดลอะอุทิศแรงกายแรงใจ แรงทรัพย์ และสติปัญญาให้แก่งานมากขึ้น แต่ในทางตรงกันข้ามหากผู้ปฏิบัติงานมีความรู้สึกหรือทัศนคติต่อการปฏิบัติงานเป็นไปในทางลบ จะมีผลต่อการปฏิบัติงานในทางลบด้วย

สง่า ภูณรงค์ (2551 : 9) ได้ให้ความหมายว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมายหรือเป็นความรู้สึกขั้นสุดท้ายที่ได้รับผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์

วิมลสิทธิ์ ทรายงูร (2551 : 9) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นการให้ค่าความรู้สึกของเรา และมีความสัมพันธ์กับโลกทัศน์ที่เกี่ยวกับความหมายของสภาพแวดล้อม ค่าความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสภาพแวดล้อมจะแตกต่างกัน เช่น ความรู้สึกเลว-ดี พอใจ-ไม่พอใจ สนใจ-ไม่สนใจ เป็นต้น

มิเชล (Michael Beer, (1965 อ้างถึงใน สมหมาย เปียถนอม, 2551 : 7) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า เป็นทัศนคติของคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

1) V มาจากคำว่า Valance หมายถึง ความพึงพอใจ

2) I มาจากคำว่า Instrumentality หมายถึง สื่อ เครื่องมือ วิธีทางนำไปสู่ความพึงพอใจ

3) E มาจากคำว่า Expectancy หมายถึง ความคาดหวังภายในตัวบุคคลนั้น ๆ ซึ่งบุคคล

มีความต้องการและมีความคาดหวังในหลายสิ่งหลายอย่าง ดังนั้น จึงต้องกระทำด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง เพื่อตอบสนองความต้องการหรือสิ่งที่คาดหวังเอาไว้ ซึ่งเมื่อได้รับการตอบสนองแล้วตามที่ตั้งความหวังหรือคาดหวังเอาไว้ บุคคลนั้นก็จะได้รับความพึงพอใจ และในขณะเดียวกันก็จะคาดหวังในสิ่งที่สูงขึ้นไปเรื่อย ๆ ซึ่งอาจจะแสดงในรูปสมการได้ ดังนี้ แรงจูงใจ = ผลของความพึงพอใจ + ความพึงพอใจ ซึ่งหมายถึง แรงจูงใจของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ต่อการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น ต่อการประเมินผลงานขององค์กรที่เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของตน หรือแรงจูงใจที่บุคคลจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์กรใดจะเป็นผลที่เกิดจากทัศนคติต่อองค์กร หรือการทำงานขององค์กรนั้นรวมกัน ความคาดหวังที่เขาคาดหวังไว้ ถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อองค์กรต่อผลงานขององค์กร และได้รับการตอบสนองทั้งรูปธรรมและนามธรรมเป็นไปตามที่คาดหวังไว้ แรงจูงใจที่จะมีความรู้สึกพึงพอใจก็จะสูง แต่ในทางกลับกัน ถ้ามีทัศนคติในเชิงลบต่องาน และการตอบสนองไม่เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ แรงจูงใจที่จะมีความรู้สึกพอใจก็จะต่ำไปด้วย

ริชาร์ด (Richard, 1993 อ้างถึงใน ภูษิต สายกิมชวน, 2550 : 14) ความพึงพอใจ คือ ความรู้สึกสมหวังหรือเกินความคาดหวังที่เกิดขึ้นเมื่อได้รับบริการ

ต่อศักดิ์ มุสิกกุล (2548 : 28 อ้างถึงใน อำพัน วิมลวัฒนา, 2550 : 10) กล่าวว่า ความพึงพอใจ ความรู้สึก หรือทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็นไปในทางที่ดีและไม่ดี หรือในด้าน

บวกและในด้านลบ หรือไม่มีปฏิกิริยา คือเฉย ๆ ก็ได้ หรืออาจจะมีในทุก ๆ ด้าน โดย อาจจะมีมากน้อยต่างกัน ซึ่งจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อสิ่งนั้นสามารถตอบสนองความต้องการแก่บุคคลนั้น ถ้าตอบสนองได้ ก็เป็นแง่บวก แต่ถ้าตอบสนองไม่ได้ก็เป็นแง่ลบความพึงพอใจอาจเปลี่ยนแปลงได้ แต่ทั้งนี้ ความพึงพอใจของแต่ละบุคคลย่อมมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับค่านิยมและประสบการณ์ที่ได้รับมากน้อยเพียงใด จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจดังกล่าวสรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่แต่ละบุคคลแสดงออกหรือทัศนคติของแต่ละบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งจะแสดงออกเมื่อความต้องการหรือความคาดหวังของบุคคลนั้น ๆ ได้รับการตอบสนองทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ทั้งในทางที่ดีและไม่ดี ทั้งในด้านบวกหรือด้านลบหรือไม่มีปฏิกิริยาใด ๆ ก็ไปจะมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับประสบการณ์และค่านิยมของแต่ละบุคคล

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่ดีหรือทัศนคติที่ดีของบุคคลซึ่งมักเกิดจากการได้รับการตอบสนองตามที่ตนต้องการก็จะเกิดความรู้สึกที่ดีต่อสิ่งนั้น ตรงกันข้ามหากความต้องการของตนไม่ได้รับการตอบสนองความไม่พึงพอใจก็จะเกิดขึ้น

5.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ

ทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นของมาสโลว์ (Maslow's hierarchy of Need) มาสโลว์ เป็นผู้พัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจในเรื่อง ความต้องการตามลำดับขั้น (Pyramid of Requirements หรือ Hierarchy of Needs) ขึ้นในปี 1943 โดยมีสมมติฐานเบื้องต้น ดังนี้ (Maslow, 1954 : 253 – 258)

1. มนุษย์มีความต้องการเป็นลำดับขั้น เมื่อความต้องการในระดับใดได้รับการตอบสนองแล้ว ก็จะให้ความสำคัญกับความต้องการในระดับนั้นน้อยลง แต่จะพยายามเพื่อให้ได้ความต้องการในระดับที่สูงขึ้นไป

2. ความต้องการของมนุษย์เป็นเรื่องที่มีความซับซ้อน และความต้องการเป็นสิ่งที่มีความผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ในเวลาใดเวลาหนึ่ง

3. ความต้องการระดับต่ำต้องได้รับการตอบสนองก่อน จึงจะทำให้แสดงพฤติกรรมที่จะผลักดันให้เกิดความต้องการในระดับที่สูงขึ้น

4. มีหลายวิธีการที่จะทำให้มนุษย์เกิดความพึงพอใจต่อความต้องการในระดับสูงมากกว่าความต้องการในระดับต่ำ

มาสโลว์ได้แบ่งความต้องการของมนุษย์ตั้งแต่มุมต่ำสุดถึงระดับสูงสุด เป็น 5 ขั้น ดังนี้

1. ความต้องการทางร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการทางร่างกายขั้นพื้นฐานของมนุษย์และเป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุดสำหรับการดำรงชีวิต ความต้องการเหล่านี้ ได้แก่ อากาศ เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย ความต้องการทางเพศ เป็นต้น มนุษย์จะมีความต้องการในลำดับ

ถัดไปเมื่อความต้องการระดับกายภาพได้รับการตอบสนองแล้ว ดังนั้นในขั้นแรกองค์กรจะต้องตอบสนองความต้องการของพนักงานโดยการจ่ายค่าจ้างและผลตอบแทนเพื่อให้พนักงานสามารถนำเงินไปใช้จ่ายเพื่อแสวงหาสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของแต่ละคน

2. ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety or Security Needs) เมื่อความต้องการด้านร่างกายได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยก็จะเข้ามามีบทบาทในพฤติกรรมของมนุษย์ ความปลอดภัยดังกล่าวมี 2 รูปแบบ คือ ความต้องการความปลอดภัยทางด้านร่างกาย และความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งความต้องการความปลอดภัยทางด้านร่างกาย ได้แก่ การมีความปลอดภัยในชีวิต การมีสุขภาพดี เป็นต้น ส่วนความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การมีอาชีพ การงานมั่นคง การทำงานที่มีหลักประกันอย่างเพียงพอจะมีผลต่อการตัดสินใจในการทำงานต่อไปอันจะเป็นข้อมูลในการตัดสินใจลาออกจากงานหรือการพิจารณาเลือกงานใหม่แต่ตราบดีที่ความต้องการด้านร่างกายยังไม่ได้รับการตอบสนอง ความต้องการที่จะได้รับความมั่นคงปลอดภัยก็ค่อนข้างน้อย

3. ความต้องการทางสังคม (Social Needs) เมื่อความต้องการทั้ง 2 ประการได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการในระดับที่สูงกว่า จะเข้ามามีบทบาทต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ความต้องการทางสังคม ได้แก่ ความต้องการการยอมรับในผลงาน ความเอื้ออาทร ความเป็นมิตรที่ดี ความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และความรักจากผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน องค์กรสามารถตอบสนองความต้องการของพนักงานได้โดยการให้ลูกจ้างมีส่วนในการแสดงความคิดเห็น ให้ลูกจ้างทำงานเป็นกระบวนการกลุ่ม (Group Process) และมีลักษณะเป็นการร่วมมือร่วมใจ (Collaboration) ในการทำงานมากกว่าที่จะมุ่งการแข่งขัน (Competition) ตลอดจนองค์กรต้องมองเห็นคุณค่าของบุคลากร ยอมรับความคิดเห็นของเขาเหล่านั้นด้วยการยกย่องชมเชยเมื่อมีโอกาสนั้น

4. ความต้องการได้รับการยกย่องสรรเสริญในสังคม (Esteem Needs) หมายถึง ความเชื่อมั่นในตนเอง ความสำเร็จ ความรู้ความสามารถ การนับถือตนเอง ความเป็นอิสระและเสรีภาพในการทำงาน ตลอดจนต้องการมีฐานะเด่นและเป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั้งหลาย การมีตำแหน่งสูงในองค์กรหรือการที่สามารถใกล้ชิดบุคคลสำคัญ ๆ ล้วนเป็นการส่งเสริมให้ฐานะของบุคคลเด่นขึ้นทั้งสิ้น

5. ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Self-actualization Needs) เมื่อมนุษย์ได้รับการตอบสนองทั้ง 4 ระดับแล้ว มนุษย์จะทำงานเพื่องานคือ อยากรู้ว่าตนมีศักยภาพแค่ไหน และพยายามพัฒนาศักยภาพของตนไปสู่จุดสูงสุด การทำงานเกิดจากสนใจและรักในงานที่ทำ และทำเพราะได้มีโอกาสพัฒนาศักยภาพของตนให้ถึงจุดสูงสุด

ทฤษฎีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของแมคเคลแลนด์ (Achievement Motivation Theory)

เดวิด ซี. แมคเคลแลนด์ (David C. McClelland, 1985 : 116) ศาสตราจารย์ทางด้านจิตวิทยาแห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด แมสซาชูเซตส์ สหรัฐอเมริกา ได้ให้แนวทางไว้ว่า มนุษย์ที่ต้องการประสบความสำเร็จตามแนวคิดของเขา จะต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. มนุษย์สามารถกำหนดเป้าหมายที่ค่อนข้างยากให้กับตัวเอง โดยที่เป้าหมายนั้นต้องสามารถดำเนินการให้บรรลุผลสมประสงค์ได้
2. มนุษย์ชอบแก้ไขปัญหามากกว่าที่จะปล่อยให้เหตุการณ์เป็นไปตามยถากรรม
3. มนุษย์สนใจที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุผล สมตามเป้าหมายมากกว่าที่จะมุ่งสนใจผลตอบแทนหรือเงินรางวัลที่ได้รับ
4. มนุษย์ชอบที่จะได้รับทราบผลการปฏิบัติงานของตนเองอย่างสม่ำเสมอ

ทฤษฎีการจูงใจ ของ MC Celland (2551 : 6) ซึ่งแบ่งความต้องการของมนุษย์เป็น 3 ประเภท คือ ความต้องการความสำเร็จ ความต้องการมีอำนาจ และความต้องการความสัมพันธ์ โดยความต้องการความสำเร็จหรือเรียกว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์นั้น ถ้าบุคคลใดมีสูงจะมีความปรารถนาที่จะทำสิ่งหนึ่งให้ลุล่วงไปด้วยดี

ทฤษฎีสององค์ประกอบของเฮิร์ซเบิร์ก (Two-Factor Theory)

เฟรดเดอริก เฮิร์ซเบิร์ก (Herzberg F. et al., 1990 : 207) นักพฤติกรรมศาสตร์ที่มีชื่อเสียงแห่งมหาวิทยาลัยยูทาห์ สหรัฐอเมริกา ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการจูงใจในการทำงานว่า มนุษย์ที่จะสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น มีองค์ประกอบสองอย่างที่ควรพิจารณาในการที่หัวหน้างาน หรือผู้บริหารทั้งหลายจะมีความสัมพันธ์ร่วมกันกับพนักงาน ได้แก่

1. องค์ประกอบที่กระตุ้นให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน ได้แก่ ลักษณะของงานที่ปฏิบัติที่มีความสำคัญและน่าสนใจ มีโอกาสที่จะเจริญก้าวหน้าสูง มีความรับผิดชอบสูง ความสำเร็จในการทำงาน การยอมรับนับถือจากผู้อื่นที่มีผลต่องานที่ประสบความสำเร็จนั้น การมีโอกาสได้ทำงานด้วยตนเองโดยอิสระ

2. องค์ประกอบที่ป้องกันความไม่พึงพอใจในการทำงาน หรือองค์ประกอบด้านการบำรุงรักษา เป็นปัจจัยที่ช่วยให้พนักงานยังคงทำงานอยู่กับองค์กร โดยไม่คิดที่จะย้ายไปทำงานที่อื่น ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ ได้แก่ สภาพการทำงาน นโยบายของบริษัทหรือสถานที่ทำงาน ความมั่นคงขององค์กร สถานภาพของตำแหน่งงาน เงินเดือนและค่าตอบแทน ความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้าและลูกน้อง ปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวนี้ หากมีอยู่อย่างสมบูรณ์พร้อม พนักงานก็จะพึงพอใจมาก แต่หากไม่มีหรือมีเพียงบางส่วน พนักงานก็จะยอมจะพึงพอใจน้อยหรือไม่พึงพอใจเลย

ศิริโสภาคย์ นูรพาเดชะ (2550 : 9-10) กล่าวถึง ทฤษฎีแสวงหาความพึงพอใจไว้ว่า บุคคลพอใจจะกระทำสิ่งใด ที่ให้ความสุข และจะหลีกเลี่ยงไม่กระทำสิ่งที่เขาจะได้รับความทุกข์หรือความลำบาก อาจแบ่งประเภทความพึงพอใจกรณีนี้ได้ 3 ประเภท

1. ความพอใจด้านจิตวิทยา (Psychological Hedonism) เป็นธรรมชาติของมนุษย์จะพยายามแสวงหาความสุขส่วนตัวหรือหลีกเลี่ยงความทุกข์ใจใด
2. ความพอใจเกี่ยวกับตนเอง (Egoistical Hedonism) เป็นธรรมชาติของมนุษย์จะพยายามแสวงหาความสุขส่วนตัว แต่ไม่จำเป็นว่าการแสวงหาความสุขจะต้องเป็นธรรมชาติของมนุษย์เสมอไป
3. ความพอใจเกี่ยวกับจริยธรรม (Ethical Hedonism) ธรรมชาตินี้ถือว่ามนุษย์แสวงหาความสุขเพื่อประโยชน์

จากทฤษฎีข้างต้น สรุปได้ว่า มนุษย์ทุกคนมีความต้องการไม่สิ้นสุดจากระดับต่ำไประดับสูง มีทั้งหมด 5 ระดับ เมื่อบุคคลนั้นได้รับการตอบสนองความต้องการตามที่ตนหวังก็จะก่อเกิดความพอใจ และถ้าสิ่งนั้นไม่ได้เป็นไปตามคาดหวัง จะก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจ

5.3 การวัดความพึงพอใจ

การวัดความพึงพอใจ เป็นวิธีหนึ่งที่ใช้กันอยู่ เพื่อทราบผลของการให้บริการหรือการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ ที่ทำให้ผู้ร่วมกิจกรรมเกิดความพึงพอใจ ซึ่งนักการศึกษาให้ทัศนคติเกี่ยวกับการวัดความพึงพอใจไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

โยธิน แสงวดี (2551 : 9) กล่าวว่า มาตรวัดความพึงพอใจสามารถกระทำได้หลายวิธี ได้แก่

1. การใช้แบบสอบถาม โดยผู้ตอบแบบสอบถามจะออกแบบสอบถามเพื่อต้องการทราบความคิดเห็น ซึ่งสามารถทำได้ในลักษณะที่กำหนดคำตอบให้เลือกหรือตอบคำถามอิสระ คำถามดังกล่าวอาจถามความพึงพอใจในด้านต่างๆ เช่น การบริหาร และการควบคุมงาน และเงื่อนไขต่างๆ เป็นต้น
2. การสัมภาษณ์ เป็นวิธีวัดความพึงพอใจทางตรงทางหนึ่ง ซึ่งต้องอาศัยเทคนิคและวิธีการที่ดีจึงจะทำให้ข้อมูลที่เป็นจริงได้
3. การสังเกต เป็นวิธีการวัดความพึงพอใจโดยสังเกตพฤติกรรมของบุคคลเป้าหมาย ไม่ว่าจะแสดงออกจากการพูด กิริยาท่าทาง วิธีนี้จะต้องอาศัยการกระทำอย่างจริงจังและการสังเกตอย่างมีระเบียบแบบแผน

เผชญ กิจระการ (2554 : 7) ได้กล่าวถึง แนวคิดของเฮทฟิลด์ และฮิวส์แมน ได้ทำการพัฒนาแนวคิดของนักวิจัยต่างๆ มาเป็นเครื่องมือที่ใช้วัดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน พบว่า

องค์ประกอบที่ส่งผลต่อความพึงพอใจซึ่งเป็นที่นิยมแพร่หลายในปัจจุบันประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ประการ คือ

ตัวแปรที่ 1 องค์ประกอบเกี่ยวกับงานที่ทำในปัจจุบัน แบ่งเป็น

1. ความตื่นเต้น / น่าเบื่อ
2. ความสนุกสนาน / ความไม่สนุกสนาน
3. ความโล่ง / ความสลับ
4. ความท้าทาย / ความไม่ท้าทาย
5. มีความพอใจ / ไม่พอใจ

ตัวแปรที่ 2 องค์ประกอบทางด้านค่าจ้าง แบ่งเป็น

1. ถือว่าเป็นรางวัล / ไม่เป็นรางวัล
2. มาก / น้อย
3. ยุติธรรม / ไม่ยุติธรรม
4. เป็นทางบวก / เป็นทางลบ

ตัวแปรที่ 3 องค์ประกอบทางการให้ความคิดความชอบ แบ่งเป็น

1. ยุติธรรม / ไม่ยุติธรรม
2. เชื่อถือได้ / เชื่อถือไม่ได้
3. เป็นเชิงบวก / เป็นเชิงลบ
4. เป็นเหตุเป็นผล / ไม่เป็นเหตุเป็นผล

ตัวแปรที่ 4 องค์ประกอบทางด้านนิเทศ ผู้บังคับบัญชา

1. อยู่ใกล้ / อยู่ไกล
2. ยุติธรรม จริงใจ / ไม่ยุติธรรม ไม่จริงใจ
3. เป็นมิตร / ค่อนข้างไม่เป็นมิตร
4. เหมาะสมทางคุณสมบัติ / ไม่เหมาะสมทางคุณสมบัติ

ตัวแปรที่ 5 องค์ประกอบทางด้านเพื่อนร่วมงาน

1. เป็นระเบียบเรียบร้อย / ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย
2. จงรักภักดีต่อสถานที่ทำงาน / ไม่จงรักภักดีต่อโรงเรียนและเพื่อนร่วมงาน
3. สนุกสนานร่าเริง / ดูไม่มีชีวิตชีวา
4. คุ้นเคยใจเอาจริงเอาจัง / ดูเหนียวหนาย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการวัดความพึงพอใจ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้และนำมาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาความเป็นคนดีของนักเรียน โดยใช้ KIDS-DE MODEL โรงเรียนรัตภูมิ

วิทยา ปีการศึกษา 2559-2560 ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเกิดความพึงพอใจ เนื่องจากความพึงพอใจจะเป็นสิ่งสำคัญที่กระตุ้นให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้ปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6.1 งานวิจัยในประเทศ

อนุพล เทศารินทร์ (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน โรงเรียนเซกา อำเภอเซกา จังหวัดหนองคายพบว่าการจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนทางกายภาพการจัดที่นั่งไม่มีรูปแบบยึดติดแบบใดแบบหนึ่งเกิดความสะดวกสบายในการจัดกิจกรรมในการจัดและตกแต่งห้องเรียนมีการจัดมุมวิชาการ ป้ายนิเทศแสดงผลงานครู-นักเรียน ห้องเรียนมีความสะอาดเป็นระเบียบสวยงาม มีป้ายนิเทศ ป้ายนิเทศการผลงานนักเรียน-ครูทุกห้อง ด้านแวดล้อมทางสังคมและจิตใจมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีสร้างสรรค์ระหว่างครูกับนักเรียน มีความสำคัญต่อการเรียนรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

จริยา สมประสงค์ (2551 : 284 - 287) ได้ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องความดี : ศึกษาเฉพาะนิทานธรรมและนิทานชาวบ้าน วิธีการศึกษาคือ ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิทั้งข้อมูลจากเอกสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ และจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In depth interview) และนำข้อมูลที่ได้มาเทียบเคียงกัน พบว่าความหมายของความดี คือการกระทำที่แสดงออกถึงคุณลักษณะทางกาย ทางใจ และทางอุดมคติ ประกอบกัน ส่งผลให้พฤติกรรมเป็นไปในแนวทางที่ต้องการ นำปรารถนา นำพอใจ การประพฤติปฏิบัติความดีมี 3 ทาง ได้แก่ ดีทางกาย คือมีความประพฤติปฏิบัติดี ดีทางใจคือมีจิตใจดี คิดดี ปรารถนาดี และดีทางอุดมคติคือการปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนา การทำความดีที่พบแบ่งได้เป็น 3 ระดับคือ ระดับศีลธรรม ระดับคุณธรรม และระดับจรรยาบรรณ ข้อคิด และคติสอนใจในนิทานธรรม พบว่า นิทานชาดก ประวัตินิพพาน อัครธรรมทูต ศาสดาและนบีจะอิงหลักศาสนาเป็นความดีในระดับที่เหนือกว่าอุดมคติ คือหลักศีลธรรม โดยศาสนาพุทธอิงหลักการทำดี ละเว้นความชั่ว มุ่งสู่นิพพานเป็นที่สุด ศาสนาอิสลาม เคารพต่ออัลลอฮ์ผู้ทรงเป็นความดีสูงสุด เชื่อฟังปฏิบัติตามโดยอิงหลักคัมภีร์อัลกุรอาน และหะดีษ ถือหลักปฏิบัติ 5 ประการเรียกว่า อิบาดะฮ์ หลักศรัทธา 6 หลักจริยธรรม และหลักสภาวะการณ์มุ่งกลับคืนสู่พระเจ้า ศาสนาคริสต์ประพฤติตนตามแนวทางในพระคัมภีร์ภาคพันธสัญญาใหม่และบัญญัติสิบประการ เชื่อเรื่องแดนชำระสู่ชาติหน้า ถือหลักรักพระเจ้าและเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตนเอง แลปฏิบัติต่อผู้อื่นเช่นที่ปฏิบัติต่อตนเอง ส่วนข้อคิดจากนิทานชาวบ้านประเภทนิทานอีสป พบว่าสอดคล้องกับหลักศาสนา เป็นการทำความดีประพฤติปฏิบัติดีในระดับจริยธรรมและคุณธรรม ได้แก่ ความสามัคคี ความกตัญญู ความซื่อสัตย์ ความเพียร ความมานะอดทน ความเมตตา ความมีสติปัญญา ความรักสันติและความถ่อมตน

นางลักษณ์ วิรัชชัย และรุ่งนภา ตั้งจิตเจริญกุล (2551 : 104 - 107) ได้วิเคราะห์แนวโน้ม การเปลี่ยนแปลงคุณธรรมจริยธรรมของคนไทย โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาระดับ คุณธรรมจริยธรรมของคนไทยรายไตรมาสตามตัวบ่งชี้คุณธรรมจริยธรรม 2) เพื่อศึกษาพัฒนาการและ แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงระยะยาวของระดับคุณธรรมจริยธรรมของคนไทยตามตัวบ่งชี้คุณธรรม จริยธรรม 3) เพื่อศึกษาบทบาทในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่ควรเฝ้าระวัง 7 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีสติสัมปชัญญะ ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความขยันหมั่นเพียร ความมีวินัย และความอดทน วิธีดำเนินการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงสหสัมพันธ์โดยมีการดำเนินงาน 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยในการศึกษาพัฒนาการและ แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงระดับคุณธรรมจริยธรรมของคนไทย ขั้นตอนที่ 2 เป็นการปรับปรุงเครื่องมือ วัดตัวบ่งชี้คุณธรรมจริยธรรม จากโครงการพัฒนาตัวบ่งชี้คุณธรรมจริยธรรมให้มีคุณภาพดีขึ้น ขั้นตอนที่ 3 เป็นการรวบรวมข้อมูลจากคนไทย 15 กลุ่มสาขาอาชีพ ขั้นตอนที่ 4 เป็นการวิเคราะห์ ข้อมูลเพื่อศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงระยะยาวของระดับคุณธรรมจริยธรรมของคนไทย และ บทบาทในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของคนไทย การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 3 ตอน ตอนที่ 1 เป็นการวิเคราะห์เพื่อศึกษาระดับคุณธรรมจริยธรรมของคนไทยที่วัดเป็น 5 ช่วงเวลา ห่างกันช่วงละ 3 เดือน ตอนที่ 2 เป็นการวิเคราะห์เพื่อศึกษาพัฒนาการและแนวโน้ม การเปลี่ยนแปลงคุณธรรมจริยธรรมของคนไทยตามตัวบ่งชี้และตอนที่ 3เป็นการวิเคราะห์บทบาทและ ตัวแปรที่มีผลต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมผลการศึกษาพบว่า 1) ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยของ คะแนนวัดตัวบ่งชี้คุณธรรมจริยธรรมที่ควรเฝ้าระวัง 7 ตัว จากการรวบรวมข้อมูล 5 ช่วงเวลา ในการวัด ครั้งสุดท้ายคุณธรรมจริยธรรมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกตัวบ่งชี้ 2) ผลการวิจัยเพื่อศึกษาพัฒนา การและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงคุณธรรมจริยธรรมที่ควรเฝ้าระวัง การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบ วัดซ้ำ (Repeated-measure analysis of variance) เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยตัวบ่งชี้คุณธรรมจริยธรรมที่ ควรเฝ้าระวังทั้ง 7 ตัวบ่งชี้ พบว่า มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงคุณธรรมจริยธรรมเพิ่มขึ้นเป็นแบบ เส้นตรงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ โมเดลโค้งพัฒนาการของคุณธรรมจริยธรรมที่ควร เฝ้าระวังที่ 7 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีสติสัมปชัญญะ ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความขยันหมั่นเพียร ความมีวินัย และความอดทน พบว่าอัตราพัฒนาการมีแนวโน้มเป็นเส้น โค้ง เล็กน้อยเกือบเป็นเส้นตรง จะเห็นได้ว่าไม่ได้มีปัจจัยอื่นเข้ามา อัตราการเพิ่มของคะแนนวัดคุณธรรม จริยธรรมที่ควรเฝ้าระวังทั้ง 7 ตัว คิดเป็นร้อยละ 8.00 ตามการรับรู้ของผู้ตอบแบบสอบถาม 3) ผลการ วิเคราะห์บทบาทในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับตนเอง ระดับครอบครัว ระดับสังคม พบว่า ค่าเฉลี่ยจากการเรียงลำดับความสำคัญของบทบาทในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับตนเองมา จากการอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่เป็นลำดับแรก บทบาทในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับ

ครอบครัวมาจากการชักชวนให้สมาชิกในครอบครัวทำความดีเพิ่มขึ้นเป็นลำดับแรก และบทบาทในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับสังคมมาจากการจัดประชุมสมาชิกของชมรมในด้านคุณธรรมจริยธรรมเป็นลำดับแรก

นงลักษณ์ วิรัชชัย และคณะ (2551 : 70) ได้วิจัยและพัฒนาตัวบ่งชี้คุณธรรมจริยธรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาตัวบ่งชี้คุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสมกับสังคมไทยและตรวจสอบคุณภาพของตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้นในด้านความเที่ยง (Reliability) ความตรง (Validity)ความเป็นไปได้ (Feasibility) ความเป็นประโยชน์ (Utility) ความเหมาะสม (Appropriateness) และความเชื่อถือได้ (Credibility) 2) วิเคราะห์ความไว (Sensitivity) และความไม่แน่นอน (Uncertainty) ของตัวบ่งชี้คุณธรรมจริยธรรมเมื่อใช้แหล่งข้อมูลและวิธีการรวมคะแนนตัวบ่งชี้ที่แตกต่างกัน และ 3) เพื่อสำรวจสภาพคุณธรรมจริยธรรมของประชาชนในสังคมไทยตามตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้น วิธีดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 กำหนดวัตถุประสงค์และคำถามวิจัย ขั้นตอนที่ 2 ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง ขั้นตอนที่ 3 พัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ขั้นตอนที่ 4 สุ่มกลุ่มตัวอย่างและเก็บรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนที่ 5 วิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการวิจัยความเที่ยงตรงโดยการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's alpha) พบว่า ตัวบ่งชี้ส่วนใหญ่มีความเที่ยงปานกลาง ผลการวิจัยคุณภาพด้านความตรงเชิงโครงสร้างด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (exploratory factor analysis) การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (confirmatory factor analysis) พบว่า โมเดลโครงสร้างองค์ประกอบของตัวบ่งชี้คุณธรรมจริยธรรม มีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้วัดหรือรวบรวมข้อมูลได้จึงค่อนข้างสูง 2) ผลการวิเคราะห์ความไม่แน่นอนและความไวของตัวบ่งชี้ พบว่า ระดับการศึกษา และภูมิภาค (ภาค) ไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามแหล่งความไม่แน่นอน 3) ไม่ว่าจะพิจารณากลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพหรือภูมิภาค (จังหวัด/ ภาค) กลุ่มตัวอย่างมีคุณธรรมจริยธรรมด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์สูงสุด รองลงมาคือการมีสติสัมปชัญญะและความเป็นกัลยาณมิตร ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนคุณธรรมจริยธรรมด้านฉันทะต่ำสุด รองลงมาคือความซื่อสัตย์และความมีวินัย นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีคะแนนคุณธรรมจริยธรรมใกล้เคียงกันภายในกลุ่มเมื่อจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษาและภูมิภาค (ภาค) ผลการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมที่สูงสุด 2 ลำดับแรกของแต่ละกลุ่ม/อาชีพ รวมถึงระดับของคุณธรรมจริยธรรมดังกล่าวตามการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า การมุ่งผลสัมฤทธิ์ เป็นคุณธรรมจริยธรรมที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่ามีค่าสำคัญเป็นลำดับแรก ต่อกลุ่ม/อาชีพต่างๆมากที่สุด รองลงมาคือความขยันหมั่นเพียร ความซื่อสัตย์สุจริตและความมีวินัย ขณะที่ ความรับผิดชอบเป็นคุณธรรมที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่ามีค่าสำคัญเป็นลำดับที่ 2 ต่อกลุ่ม/อาชีพต่างๆ มากที่สุด รองลงมาคือความซื่อสัตย์สุจริต และความ

เป็นกัลยาณมิตร ความกตัญญูกตเวที ความขยันหมั่นเพียร ความมีวินัย การมีสติสัมปชัญญะ และความอดทน

ศูนย์วิจัยเอแบคภัฏกรมทางสังคม การจัดการธุรกิจ (2551 : ก) ได้รายงานผลการสำรวจสถานภาพคุณธรรมของประชาชนในสังคมไทย โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป โดยแบ่งพื้นที่ในการสำรวจออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ประชาชนทั่วไปในภูมิภาคต่างๆ 18 จังหวัดทั่วประเทศ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจำนวน 3 ครั้ง ครั้งละประมาณ 4,500 ตัวอย่าง และประชาชนทั่วไปในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยเก็บข้อมูลจำนวน 5 ครั้ง ครั้งละประมาณ 2,500 ตัวอย่าง ซึ่งดำเนินการสำรวจในระหว่างเดือนพฤษภาคม 2550 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2551 ผลการสำรวจพบว่า คุณธรรมที่สำรวจมี 7 ด้าน ได้แก่ ความมีวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต สติสัมปชัญญะ จิตอาสา ความขยันหมั่นเพียร และความรักชาติ พบว่าคุณธรรมโดยรวมของตัวอย่างส่วนใหญ่ยังอยู่ใตเกณฑ์ที่ค่อนข้างดีถึงดีมาก โดยเฉพาะคุณธรรมด้านความรักชาติ และจิตอาสา เป็นคุณธรรมที่ตัวอย่างมีค่าคะแนนค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับคุณธรรมด้านอื่นๆ ส่วนคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบของตัวอย่างเริ่มมีแนวโน้มสูงขึ้น อย่างไรก็ตามคุณธรรมที่อยู่ในระดับต่ำๆ ของทุกครั้งที่สำรวจ คือคุณธรรมด้านความมีสติสัมปชัญญะและด้านความมีวินัยเป็นคุณธรรมที่มีค่าคะแนนอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับคุณธรรมด้านอื่นๆ ผลการสำรวจสถานภาพคุณธรรม โดยแยกตามหัวเมืองใหญ่ซึ่ง ได้แก่ กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ ชลบุรี ขอนแก่น และสงขลา เฉพาะผลสำรวจครั้งที่ 3 เดือนพฤศจิกายนในพื้นที่ 18 จังหวัดทั่วประเทศ พบว่า ตัวอย่างในจังหวัดสงขลา มีสถานภาพคุณธรรมสูงกว่าจังหวัดเมืองใหญ่อื่นๆ โดยความรักชาติเป็นคุณธรรมที่มีมากที่สุด รองลงมาความซื่อสัตย์สุจริต จิตอาสา ความมีวินัย และความมีสติสัมปชัญญะตามลำดับ ในขณะที่ ตัวอย่างในจังหวัดชลบุรี มีความรับผิดชอบและความขยันหมั่นเพียรสูงกว่าจังหวัดหัวเมืองใหญ่อื่นๆ นอกจากนี้ตัวอย่างในจังหวัดขอนแก่น มีสถานภาพคุณธรรมต่ำกว่าจังหวัดหัวเมืองใหญ่อื่นๆ โดยคุณธรรมด้านความมีสติสัมปชัญญะเป็นคุณธรรมที่มีน้อยที่สุด รองลงมาคือความมีวินัย ความขยันหมั่นเพียร ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีจิตอาสา และความรับผิดชอบ ตามลำดับ สำหรับตัวอย่างในกรุงเทพมหานครมีความรักชาติต่ำที่สุด เมื่อเทียบกับจังหวัดอื่นๆ ที่เป็นหัวเมืองใหญ่ จากผลสำรวจยังพบอีกว่า กลุ่มเยาวชน และผู้มีรายได้น้อยเป็นกลุ่มที่ควรได้รับการส่งเสริมคุณธรรมอย่างเร่งด่วน เนื่องจากมีค่าคะแนนของคุณธรรมทุกด้านค่อนข้างต่ำ

ดลใจ ถาวรวงษ์ ต้นเจริญ (2552) ได้ศึกษากระบวนการขัดเกลากระบวนการขัดเกลาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนต้นแบบ จังหวัดฉะเชิงเทราพบว่า 1 กระบวนการขัดเกลาทางสังคมจากเพื่อนพบว่า มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่าง เพื่อนและเยาวชน มีการสังสรรค์พูดคุยกันจนคุ้นเคยและเป็นกันเอง ร่วมรับรู้สุขทุกข์และ ร่วมแก้ปัญหา และด้วยการรู้จักคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี

เพื่อน จึงมีส่วนช่วยในการสั่งสอนอบรม เยาวชน อีกทั้งสนับสนุนส่งเสริมการทำความดี ของคนในชุมชนและเยาวชนคือ ส่งเสริมคนขยัน ทำมาหากินและส่งเสริมการเป็นคนดี คนเก่งของ เยาวชนด้วย นอกจากนี้ลักษณะวิถีชีวิตของเพื่อนชอบเข้าวัดทำบุญจึงเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเยาวชนในการซึมซับและสืบทอดวิถีชีวิตด้านคุณธรรม จริยธรรม 2) กระบวนการขัดเกลาทางสังคมจากเพื่อนพบว่า มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างเพื่อนและเยาวชน โดยมีลักษณะแนวคิดที่คล้ายคลึงสอดคล้องกันคือ ขยันเรียนและทำกิจกรรม มีการ-แลกเปลี่ยนเรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่สนใจและถนัดร่วมกันและมีความจริงใจ สามารถปรึกษาหารือร่วมกัน ได้ทั้งเรื่องการเรียนรู้และการวางแผนอนาคต และสนับสนุนให้เยาวชนปฏิบัติตามกฎระเบียบของ สังคม ซึ่งพ่อแม่มีส่วนในการให้คำชี้แนะในการเลือกคบเพื่อนด้วย

อุไรวรรณ จันทร์สวัสดิ์ (2552) ได้ศึกษาวิจัยคุณลักษณะครูผู้สอนที่ดีตามความคิดเห็นของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพสาขาพาณิชยกรรม โรงเรียนมิตรพลพาณิชย์การ เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) โรงเรียนมิตรพลพาณิชย์การ เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับคุณลักษณะของครูผู้สอนที่ดีผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูผู้สอนที่ดี โดยคุณลักษณะของครูที่ตรงกับความคิดเห็นของนักเรียนมากที่สุดคือ ด้านการให้บริการด้วยความจริงใจและเสมอภาคโดยไม่เรียกรับหรือยอมรับผลประโยชน์จากการใช้ตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบ โดยเฉพาะเรื่องที่ครูทำหน้าที่การสอนอย่างเต็มความสามารถ รองลงมาคือด้านการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งทางกาย วาจา ใจด้านการไม่กระทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์และสังคมของศิษย์ด้านความรักความเมตตา เอาใจใส่ ช่วยเหลือให้กำลังใจและด้านการส่งเสริมให้เกิดความรู้ทักษะและนิสัยที่ถูกต้องดีงาม เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูผู้สอนที่ดี นักเรียนเสนอแนะให้ครูให้ความรักและเอาใจ ใส่นักเรียนอย่างทั่ว ถึงและเท่าเทียมกัน มีความสุภาพ อ่อนโยนเป็นแบบอย่างที่ดีกับศิษย์และให้ ความเป็นกันเองกับลูกศิษย์โดยเสมอภาค

กัญจน์กัฏฐ ปิยะกาญจน์ (2553 : 111-113) ได้ทำการศึกษาวิธีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่ เยาวชน พบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมที่ดีอยู่ในระดับพอใช้ถึงดีมาก ส่วนของผู้ปกครองใช้วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่ผสมผสานกัน ดังนี้ 1) สั่งสอนอบรมโดยตรงโดยบอกให้กระทำ หรือห้ามกระทำ ใช้การให้รางวัลและลงโทษ 2) เป็นต้นแบบใน 3 ลักษณะ คือ ตัวแบบจริง ตัวแบบสัญลักษณ์และตัวแบบคำบอกเล่า 3) สอดแทรกการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมระหว่างทำกิจกรรมร่วมกันในวันหยุด 4) ใช้หลักศาสนาด้วยการพาบุตรหลานเข้าวัดทำบุญในวันหยุด สวด มนต์ก่อนนอน ชี้แจงให้รู้บาปอันเกิดจากการทำผิดศีล 5 และชี้แจงให้เห็นผลของการกระทำ

พระสมปอง มนุชชาโต (2553 : 153-162) ได้ศึกษาเปรียบเทียบเกณฑ์ตัดสินความดีในปรัชญาของเพลโตกับพุทธปรัชญาเถรวาท ผลการวิจัย พบว่า เกณฑ์ตัดสินความดีในปรัชญาของเพลโต พิจารณาโดยหลักจริยธรรมที่วางอยู่บนพื้นฐานของ “สัจภาพมนุษย์” ทั้งใน “มิติปัจเจกภาพ” และ “มิติความเป็นสมาชิกของมนุษยชาติ” ตามหลักสิทธิ เสรีภาพ ภราดรภาพ ความเสมอภาค ความยุติธรรม อย่างเท่าเทียมกันในฐานะเป็นมนุษย์ด้วยเหตุผลและสติปัญญาที่สำคัญ คือ คุณธรรมของเพลโตที่มีความกลมกลืนกัน 4 ประเภท ประเภท คือ 1) คุณธรรมทางปัญญา 2) คุณธรรมทางความกล้าหาญ 3) คุณธรรมทางความรู้จักประมาณ 4) คุณธรรมทางความยุติธรรม คุณธรรมทั้ง 4 ของเพลโตถือว่าเป็นคุณธรรมที่จะปกครองทางสังคมและปัจเจกชนที่แสวงหาความยุติธรรมทางคุณธรรมทางสังคมที่ทำให้จิตใจขัดเกลาคด้วยความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และอยู่ร่วมกันโดยสันติ มีกฎเกณฑ์ และมีกติกาในสังคม ส่วนเกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธปรัชญาเถรวาท มีหลักการดำเนินชีวิตในสังคมที่มีจุดมุ่งหมายสูงสุดที่เป็นอุดมคติของชีวิตในเกณฑ์ตัดสินว่า “การกระทำใดดีหรือไม่ดีควรหรือไม่ควร” เพื่อให้บุคคลมีชีวิตที่ดีช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคมได้เป็นอย่างดี ในการดำเนินชีวิตที่ดี พุทธปรัชญาเถรวาทจึงจัดระบบของเกณฑ์ตัดสินความดีไว้ 3 ระดับ คือ 1) ระดับศีล 2) ระดับกุศลกรรมบถ 10 และ 3) ระดับมรรค 8

กมลวรรณ การมปราชญ์ คล้ายแก้ว (2557) ดำเนินการศึกษายทบาทของครอบครัวในการปลูกฝังและพัฒนาความเป็นพลเมืองดี ตามระบอบประชาธิปไตยให้กับเด็กและเยาวชนการสร้างความเป็นพลเมืองดีให้กับคนในสังคมถือเป็นวิธีการที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการทำให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศมีความมั่นคง โดยครอบครัวถือว่าเป็นสถาบันทางสังคมที่มีส่วนสำคัญใน การอบรมบ่มนิสัย ปลูกฝังความเชื่อ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมอันดีงามให้กับเด็ก รวมไปถึงปลูกฝังและพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยอันประกอบไปด้วย ความรับผิดชอบต่อตนเองและพึ่งตนเองได้ การเคารพผู้อื่น การเคารพความแตกต่าง การเคารพความเสมอภาค การเคารพกติกาหรือเคารพ กฎหมาย และความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม พบว่าวิธีการสำคัญที่ครอบครัวควรใช้ในการถ่ายทอดความเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย ประกอบไปด้วย (1) การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยที่เป็นผลรวมของการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน และแบบใช้เหตุผล และ (2) การเป็นแบบอย่างที่ดีของบิดามารดาในการเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งทั้ง 2 วิธีการนี้จะช่วยให้บุตรได้รับการปลูกฝังเจตคติและพฤติกรรมแบบประชาธิปไตยตั้งแต่วัยเด็กและจะส่งผลต่อเนื่องไปตลอดช่วงชีวิต

น้ำทิพย์ ม่วงปลอด (2557 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียน ครูผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อคุณภาพการเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นคนดีของนักเรียน โดยใช้กลยุทธ์แม่แบบแก้ปัญหาเข้าใจ เข้าถึง พัฒนาของโรงเรียนบ้านหัว

ถนน จังหวัดสงขลา พบว่าปีการศึกษา 2556 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความพึงพอใจเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ผู้ปกครอง อยู่ในระดับมาก และนักเรียนมี ระดับความพึงพอใจน้อยที่สุด อยู่ในระดับมาก ปีการศึกษา 2557 พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความพึงพอใจ เฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ นักเรียน ครู และผู้ปกครองอยู่ในระดับมาก

6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

เซนเทอร์ล (Satterlee, 2000 : 9) ได้ศึกษาเรื่องความไม่ซื่อสัตย์สุจริต วิชาการของนักเรียน เนื่องจากพบว่า ขณะนี้ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีงานวิจัยหลายชิ้นที่แสดงให้เห็นว่า เด็กนักเรียนมีพฤติกรรมที่ส่อไปในทางทุจริตและไม่ซื่อสัตย์ในห้องเรียนมากขึ้นทุกวัน เช่น ลอกการบ้านเพื่อน ลอกข้อสอบของเพื่อนในระหว่างสอบ รวมถึงนำข้อสอบไปบอกเพื่อนที่จะสอบใน รายวิชาเดียวกัน นักวิจัยได้พยายามค้นหาสาเหตุว่า เหตุใดนักเรียนจึงมีแนวโน้มที่ไม่ซื่อสัตย์ ผลการวิจัยพบว่า มีหลายสาเหตุที่จูงใจให้เด็กมีพฤติกรรมผิด เช่น กลัวความล้มเหลว ต้องการได้เกรดดีๆ ได้รับความกดดันจากบุคคลรอบข้างให้ได้คะแนนดี ขาดความกระตือรือร้นในการแข่งขัน และประเมินค่าตนเองต่ำ นอกจากนี้งานวิจัยพบว่า ครูเป็นบุคคลที่สำคัญยิ่งที่จะริเริ่มให้มีการเปลี่ยนแปลงในตัวเด็ก ให้มีพฤติกรรมความไม่ซื่อสัตย์ลดลง มีข้อเสนอจากงานวิจัยว่า ผู้บริหาร โรงเรียนและครูควรใช้ยุทธศาสตร์เหล่านี้ลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียน ได้แก่ การมอบรางวัลให้แก่เด็กนักเรียนที่มีพฤติกรรมดี การพิจารณามอบหมายงานหรือการบ้านให้เหมาะสมกับความสามารถของเด็กแต่ละคน พยายามอย่าเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีความทุจริต รวมทั้งการพิจารณาใช้มาตรการอย่างรอบคอบในการลงโทษเด็กนักเรียนที่ทุจริตด้านวิชาการ

ฮิธเทอร์ (Hether, 2001) ได้ศึกษาเหตุผลทางจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จากพื้นฐานการศึกษาที่หลากหลาย การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าการจัดการศึกษาของโรงเรียน Waldorf ส่งผลต่อการพัฒนาทางจริยธรรมของนักเรียนอย่างไร ระหว่างทำการวิจัยพบว่า ข้อมูลด้านจริยธรรมของนักเรียนกำลังตกต่ำ การวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการสำรวจพัฒนาการด้านเหตุผลทางจริยธรรมของนักเรียน โดยใช้แบบทดสอบปัญหาทางจริยธรรม ผลการวิจัยพบว่า ความกตัญญูเป็นแกนของคุณธรรม ความกตัญญูจะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าขาดจิตสำนึกในเรื่องความกตัญญู จิตสำนึกในการตอบแทนผู้อื่น ทั้งคู่ที่สร้างประโยชน์และนำความเดือดร้อนมาให้

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งงานวิจัยในประเทศและงานวิจัยต่างประเทศ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่า การพัฒนาความเป็นคนดี มีความสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดู การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม และที่สำคัญโรงเรียน/ครู ควรจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนเข้าใจวัฒนธรรม และภูมิปัญญา ความเป็นคนดี ของสังคม และประเทศชาติ ครูควรเป็นผู้ชี้แนะวิธีปฏิบัติ โรงเรียนกับบ้านควรมี

ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด อีกทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีของครู การสร้างสื่อต้นแบบในด้านสิ่งแวดล้อม ภายในและภายนอกสถานศึกษา รวมทั้งการมีกลุ่มเพื่อนนักเรียน และนักเรียนต้นแบบอันเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาความเป็นคนดีของนักเรียน